

2. NOVEMBER XXXIX AASTAKÄIK

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

44 • 1979 SIRP ja VASAR

OLELIIDULISE LAULJATE VÕISTLUSE TULEMUSED
VT. LK. 3.

Auväärne žürii kuulamise vaheajal puhkehetkel kohvilauas.

NSV Liidu rahvakunstnik Irina Arhipova kuulutab välja lõppvooru pääsenud.

GLINKA KONKURSS LÕPPES EILE

A.-M. HALLIKU fotod

NSV Liidu Statistika Keskvalitsuse teadaanne 1979. aasta üldilulise rahvaloenduse esialgsetest kokkuvõtetest sisaldab olulisi andmeid meie maa rahvastiku kasvust ja paiknemisest, urbaniseerumisest, kõigi suurlinnade elanikkonnast, rahvastiku soolisest koostisest. Need kokkuvõtted lubavad teha järeldusi rahvastiku tähtsamatest kasv- ja arengutendentsidest, mõningatest rahvamajanduslikest ning sotsiaalsetest saavutustest ja probleemidest.

IIVE

1970. ja 1979. aasta rahvaloenduse vahele jäänud üheksa aastaga on Nõukogude Liidu rahvastik suurenenud 20,7 miljoni inimese võrra ja jõudnud 262,4 miljoni.

Nagu näeme, on absoluutne juurdekasv üsnagi suur. See on peaaegu võrdne säherdus te suurte riikide nagu Rumeenia või Jugoslaavia rahvaarvuga, kaks korda suurem Ungari ning neli korda Taani rahvaarvust. NSV Liit on rahvaarvult kindlalt kolmandal kohal maailmas. Seejuures vahe meie ja USA (rahvaarvult neljas maa) rahvaarvus suureneb.

Ent on olemas ka teine aspekt. Missugused on rahvastiku iibe tendentsid? Võtame kolm ajavahemikku — viiekümne-, kuuekümnend- ja seitsmekümne aastad — ning võrdleme nende perioodide absoluutset ja suhtelist iivet.

Aastad	Aastane iive (milj. inim.)	Protsentides
1951—1958	3,4	1,8
1959—1969	3,0	1,3
1970—1978	2,3	0,9

Juurdekasvu dünaamika on selge ja ilmekas. Mis aga peitub selle taga?

Rahvastiku iive tuleneb sündidest ja surmadest. «Juurdekasvu ülesanne» sarnaneb meile kõigile tuntud ülesandega kahe toruga basseini, kus üht toru pidi voolab vesi sisse, teisest aga välja. Kuidas on lugu demograafiliste «torudega» kolmel tabelis toodud perioodil?

Viiekümne aastatel suurenes sündimise pidevalt ja kiiresti, jõudes 1960. aastaks 5,3 miljoni. Suremus aga vähenes. Juurdevool «basseini» suurenes, äravool kahanes.

Kuuekümnend aastad on sündimise kiire vähenemise aeg: alanes see ajavahemikus 1967—1969 kuni 4,1 miljoni aastast. Sel vähenemisel oli kaks komponenti: sõja-aastail ründinute suhteliselt väike hulk ning laste keskmise arvu kahanemine perekonnas. Samal ajal hakkas suureneva absoluutne suremus, kuivõrd rahvastik vananes, rahvaarv aga tõusis. Niisiis, «juurdevool» vähenes kõvasti, «äravool» aga suurenes.

1970. aastast alates sündimuse järjekindlalt tõuseb. See on noorte naiste arvu järsu kasvu tulemus. Viljakaimasse ikka jõudis 50. aastail ilmale tulnud rahvarohke põlvkond. 1978. aastal suurenes «juurdevool» 4,8 miljoni, ent tugevnes ka «äravool». Nii hakkas 70. aastail iive eelnenud ajavahemikuga võrreldes vähenema.

Sündimuse langus 60. aastail kujuneb üheks tööjõuvarude hüppelise vähenemise põhjuseks 80. aastail (teine põhjus on 20. aastail sündinute ja nüüd pensioniikka jõudnute suur hulk). Sündimuse oluline tõus 70. aastail on vägagi positiivne nähtus nii demograafilisest kui ka majanduslikust seisukohast. Tööjõuressursside olukord kolmeteistkümnendal viisaastakul (aastail 1991—1995), mil 70. aastail sündinud tõe hakkavad, kujuneb olu-

lisel määral paremaks kui kaheistkümnendal viisaastakul.

Kuidas on lugu rahvastiku iibega 80. aastail?

Viljakaimasse ikka hakkab jõudma suhteliselt väikesearvuline 60. aastail sündinute põlvkond. See tähendab, et sündimuse praegustaseme püsimise korral laste arv väheneb. «Juurdevoolu» säilitamiseks tuleb märksa suurendada laste keskmist arvu perekonnas.

Mis puutub «äravoolu» kõverasse, siis tõuseb see kahtlemata jälle kõrgemale, kuivõrd on kasvanud nii rahvaarv kui ka üldised suremuse koefitsiendid seoses elatanud inimeste osa suurenemisega.

Vaja on tõsta sündimust. See on kõigele lisaks tarvilik, vältimaks uue demograafilise

Gruusias ja Lätis (7%), Eestis (8%) ja Leedus (9%). Kaks vabariiki — Moldovaavia ja Kasahstan — olid vahepealse astmel: nende rahvaarv suurenes vastavalt 11 ja 13%. Suur oli iive Aserbaidžaanis — 18%, Kirgiisias — 20%, Armeenias — 22%, Turkmeenias — 28%, Usbekistanis — 30%, Tadžikistanis — 31%.

Need vahed on seotud põhiliselt erinevustega rahvastiku loomulikus juurdekasvus. Mõnedel juhtudel, näiteks Lätis ja Eestis, mõjus ka vabariikidevaheline migratsioon. Gruusias ja Armeenias oli märgata inimeste äravoolu. Üldiselt aga suurenes üsna oluliselt Nõukogude Liidu lõunavabariikide osakaal meie maa rahvastikus.

Kõrgema suhtelise iibega kuue liiduvabariigi rahvastik

meie maa põhilise kütusebaasi loomine ja kiire arendamine neil mail: praegu saadakse seal pool NSV Liidu naftast ning suur osa looduslikust gaasist.

Inimeste nihkumine põhja poole kõneleb meie maa suurtest edusammudest selle päratu suure piirkonna loodusrikkuste hõlvamisel.

LINN JA MAA

70. aastatel jätkus üldiselt meie maa kiire linnastumine. Linnarahvastik suurenes üheksa aastaga 136 miljoni 163,6 miljoni ehk viiendiku võrra. Maarahvastik vähenes aga 105,7 miljoni 98,8 miljoni ehk 6,5%. Linlaste osa kogu rahvastikus tõusis üheksa aasta jooksul 56 protsendilt 62 protsendini. Sõjaeelsete aegadega võrreldes on linnastumine maarahvastiku omavaheline suhe ümber pöördunud: 1940. aastal moodustasid linnased 33%, maainimesed 67% rahvaarvust.

Seejuures on linnade kasv toimunud põhiliselt maarahvastiku arvel: väljaränne külast ning maa-asulate kujunemine linnadeks andis viimastele 15,6 miljoni inimest, 57% kogu iibest. Linnarahvastiku loomulik kasv oli selsamal perioodil 12 miljoni. Tuleb aga silmas pidades, et ka selle juurdekasvu andsid olulisel määral needsamad ümberasunikad külast. Linnadesse tulvad põhiliselt noored vallalised inimesed, kes kiiresti loovad perekonna ja muretsevad lapsed.

Kõige linnastunumad on praegu järgmised vabariigid: Eesti (linlaste osa 70% rahvastikust), Venemaa (69%), Läti (68%), Armeenia (66%), Ukraina ja Leedu (61%). Kõige vähem linnastunud on Tadžikistan (35%), Kirgiisia ja Moldovaavia (39%) ja Turkmeenia (48%).

Meie maal tervikuna suurenes linlaste osa 56-lt 62 protsendini, Valgevenes aga kaks korda rohkem — 42-lt 55-ni. Keskmisest kõrgem oli juurdekasv ka Leedus — 11%, Venemaal, Armeenias ja Moldaavias aga 7%.

Linlaste arvu suurenemine sõltub linnade vajadusest täiendava tööjõu järele. Peaaegu kõikjal meie maal on linnade tööjõuvarude hõivatus rahvamajanduses väga suur ning rahvaloenduste vahelise üheksa aastaga pole siin oluliselt midagi muutunud.

Teine asi on maarahvastiku äravool. Missugused protsessid on siin käimas?

Üheksa aastaga on maarahvastik vähenenud 6,9 miljoni inimese võrra, samal ajal kui 1959. ja 1970. aasta rahvaloenduste vahelise 11 aastaga kahanes see üksnes 3,1 miljoni. Kõige suurem maarahvastiku absoluutne vähenemine ilmnas Venemaal (6,7 miljoni inimest) ja Ukrainas (2,2 miljoni).

Vene Föderatsioon on väga suur ja mitmepalgeline. Kohati on seal maainimeste arv suurenenud, 24 oblastis aga kahanenud rohkem kui 20%. Kõige enam on vähenenud maarahvastik Orlovi ja Kostroma oblastis (30 ja 28%).

Teisest küljest aga suurenes Tadžikistani maarahvastik 36% võrra, Turkmeenias — 28%, Usbekistanis — 21%, Kirgiisias — 18% ja Aserbaidžaanis — 11%.

Sageli kirjutatakse vajadusest piirata maainimeste voolu linnadesse. Probleemi tuum pole aga sugugi selles, nagu läheks maalt ära liiga palju inimesi, vaid selles, et lahkuks peaaesialikult noist paigust, kus põllumajanduses valitseb tööjõupuudus, kus töökäsi küll, sealt enamasti ei minna ära. Maanoorte kinnihoidmiseks kasutatavad meetodid pole kahjuks andnud olulisi tulemusi.

Vähendamaks äravoolu noist paigust, on tööjõupuudus, oleks praegusoludes parim ja efektiivne abinõu säärase

liikumise igakülgne soodustamine nois kohtades, kus maarahvast külluses.

Kahjuks tuleb teinekord ette, et kohtades, kus maainimesi küll ja rändeliikumine niigi äärmiselt väike, kutsutakse õpilasi ilmutama seda tüüpi initsiatiivi, nagu «kogu klassiga tagasi kodukolhoosi», kuigi majandis ei jätku tööd ka olemasolevatele kolhoosnikutele. Hulga tõhusam oleks sel puhul initsiatiiv «kogu klassiga ehitusele» või «kogu klassiga linna kutsekooli».

Võib arvata, et mida enam läheb näiteks Kesk-Aasia maainimesi linnadesse, seda vähem kaotusi kannab Venemaa mittemullavööndi küla.

LINNAELANIKE KONTSESTRATSIOON

Ammuilm ja hästi on teada, et inimesed koonduvad üha enam suurlinnadesse ning linna tüüpi asulatesse. Ka uus rahvaloendus kinnitas seda, kuid avastas samas midagi uut: esmakordselt riigi ajaloos osutus suurlinnade elanike absoluutne iive suuremaks kogu rahvastiku juurdekasvust. Suurlinnade rahvaarv küündis rahvaloenduse ajaks 96,6 miljoni, see on 21 miljoni rohkem kui 1970. aasta rahvaloenduse ajal (meenutagem: kogu rahvastik suurenes 20,7 miljoni võrra).

1970. aastal oli meie maal 222 suurt (üle 100 000 elanikuga) linna. Nende elanike üldarv suurenes üheksa aastaga 20%. Kõige kiiremini on kasvanud linnad, kus 1970. aastal oli 200—300 000 elaniku (selliseid oli 39): nende rahvastik rohkeneb 27%. Ent ka suuremad linnad kasvasid endiselt väga kiiresti.

Üheksa aastaga tuli juurde 50 uut suurt linna, nüüd siis on meie maal 272 suurlinna. Suurlinnade hulgalt on meie maa juba ammu maailmas esikohal. NSV Liit on tõeline suurlinnade riik.

Rahvastiku absoluutne iive oli kõrgeim meie maa suurimates linnades: Moskvas, Leningradis, Kiievis, Taškendis, Minskis... Miljonilinnade arv tõusis 10-lt 18-ni, praegu aga on neid juba 20: kaks väga kiiresti kasvavat linna — Kaasan ja Perm — olid rahvaloenduse ajaks jõudnud miljoni joonele väga lähedale (vastavalt 993 000 ja 999 000).

Üheksa aastaga said miljonärideks Minsk, Dnepropetrovsk, Tbilisi, Odessa, Tšeljabinsk, Donetsk, Jerevan, Omsk. Tänaseks on jõudnud miljonini kõik Taga-Kaukaasia vabariikide pealinnad, teise miljonilinna sai Siber.

Üks kõige dünaamilisemaid linnu on Togliatti: üheksa aastaga on ta kahekordistanud oma elanike arvu — 251 000-lt 502 000-ni.

Veel kiiremini on kasvanud Naberežnõje Tšelno Kaamal, kus 70. aastal rajati tehasekompleks raskeveoautode «KamAZ» tootmiseks. 1970. aasta algul elas siin kõigest 38 000 inimest, 1979. a. aga 301 000. Kasv on peaaegu kaheksakordne!

Märkimisväärt on kiiresti kasvaval noortel linnadel on seaduspäraselt ülihead eeldused edasiseks suurenemiseks. Muu hulgas iseloomustab neid väga noor elanike koostis, mistõttu ka loomulik iive on ülisuur.

1979. aasta üldilulise rahvaloenduse esialgsed kokkuvõtted kõnelevad tervikuna meie maa olulistest majanduslikest ja sotsiaalsetest saavutustest rahvaloenduste vahelise üheksa aasta jooksul. Samal ajal aga kinnitas rahvaloendus veel kord ebasoodsaid muutusi rahvastiku iibe ning taastoomise protsessis, osutas halvenevale demograafilisele olukorrale, millest oli juttu NLKP XXV kongressil, tõendas vajadust tõsta otsustavalt sündimust. Sellele tuleb tähelepanu pöörata veel seetõttu, et abiellumiseks hakkab jõudma suhteliselt väikesearvuline 60. aastail sündinute põlvkond.

Väga tähtsad on ka rände-probleemid. Need nõuavad efektiivse migratsioonipoliitika väljatöötamist.

MEID SAAB AIVA ROHKEM

V. PEREVEDENTSEV

«laine» tekkimist, s. t. inimeste arvu järske langusi ealistes naabergruppides. Need «lained» avaldavad äärmiselt ebasoodsat mõju nii demograafilistele protsessidele enestele (kujunevad disproportsioonid peigmeeste ja pruutide arvu vahel jne.) kui ka majanduslikele protsessidele (tekivad järsud kõikumised tööjõuvarude juurdekasvus).

Demograafilisest seisukohast oleks õigem rääkida mitte rahvastiku kasvust, vaid taasloomisest, s. t. emade-isaade põlvkonna asendumisprotsessist laste põlvkonnaga. Selleks oleksid tarvilikud rahvaloenduse andmed rahvastiku soolisest ja ealistest koostisest, mida aga pole seni veel avaldatud. Seepärast piirdugem viitega uusimale demograafiateatmikule, milles on öeldud, et rahvastiku taasloomise puhast koefitsient NSV Liidus oli 1975—1976. aastail 1,10, samal ajal kui 1969—1970. aastail oli see 1,13, 1958—1959. a. aga 1,26. See tähendab, et 50. aastate lõpul tuli 100 lapsevanema kohta 126 last, 70. aastate keskel aga ainult 110. Sellise taasloomise režiimi pikaajaline püsimine kindlustaks meie maa rahvastiku kasvu 10% ühe põlvkonnas, s. o. 28—30 aasta jooksul.

Ainuke võimalus taasloomise ja rahvastiku iibe näitajaid suurendada on rohkendada sündimust. Tuleb võtta tarvitusele mõjusad vahendid selle stimuleerimiseks. Need meetmed peavad moodustama efektiivse «demograafipoliitika» südamik, millest oli juttu NSV Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruandes partei XXV kongressile.

Teatavasti nähti kongressil ette ühe säärase abinõuna pideva ning osaliselt tasuta sünnitusjärgse puhkuse andmine emadele kuni lapse astaseks saamiseni. Selle abinõu demograafiline efektiivsus sõltub osaliselt tasu suurusest. Kahtlemata on sündimuse suurendamiseks tarvis ka teisi meetmeid, kusjuures nende ellurakendamise ei tohi venitada. Rahvaloendus tõendas seda veel kord väga veenvalt.

NIHE LÕUNASSE

Kui vaadata liiduvabariike tervikuna, siis oli rahvaloenduste vahele jäänud üheksa aasta jooksul seitsmes madal rahvastiku iive, kuues kõrge.

Kõige väiksem suhteline juurdekasv iseloomustas Venemaad, Ukrainat ja Valgevenet (6%), veidi kõrgem oli see

suurenes üheksa aastaga 27,4 miljoni 34,5 miljoni, s. o. 7,1 miljoni võrra.

1970. aastal elas nois suhteliselt inimvaestes liiduvabariikides 11,3% meie maa elanikkonnast, 1979. aastal aga juba 13,2%. Edasiminek on tohutu, sest tähendab ju üks protsent 2,6 miljoni inimest! Nende vabariikide peale tuli üle kolmandiku rahvastiku kogu juurdekasvust 9 aasta jooksul — 34,4%.

Inimeste nihkumisel lõunasse, peamiselt Kesk-Aasiasse, on suur rahvamajanduslik tähtsus. Lõunavabariigid tagavad üha suurema osa tööjõuressursside kasvust. Migratsiooniliselt on aga Kesk-Aasia rahvastik väheiluk. Suhteliselt vähesed maainimesed lähevad seal linna elama, põhiliselt kolivad harva teistesse rajoonidesse. Linnarahvastiku osakaal kasvab Kesk-Aasia liiduvabariikides väga aeglaselt, Tadžikistanis on see viimase üheksa aastaga isegi vähenenud. Praegu on Kesk-Aasia tervikuna, eriti aga Tadžikistan, kõige «maalikum» piirkond meie maal.

Kahtlust pole ka selles, et suurema osa Kesk-Aasia tööjõuvarude juurdekasvust peab hõivama selle piirkonna rahvamajandus. Onneks on see loodusvarade poolest üks rikkamaid kante meie maal, viimasel ajal rakendatakse neid rikkusi üha enam inimeste teenistusse. See loob eeldused elanike töötesuunamiseks rahvamajandusse. Kiiresti laieneb põldude niisutamine, ehitatakse suuri ja efektiivseid hüdroelektrijaamu, mille baasil luuakse territoriaalseid ja tööstuslikke komplekse. Need võimaldavad ja efektiivselt ettevõtteid isenesest ei suuda aga hõivata kuigi palju inimjõudu. Hädatarvilik on kiiresti arendada töömehi tööstustarvusi: toiduainete-, kerge-, masina-, aparadi- jm. tööstust. Sel alusel tekiv kiirem linnastumine kulutab endast meie arvates tähtsat eeldust Kesk-Aasia rahvastiku migratsiooni suurendamiseks. Kvalifitseeritud linlaste on kistakkide elanikest palju palju liikuvamad, nad kohanevad kergemini eluga uutes paikades ning läbivad sagedamini sinna püsima. Tööjõuvarude ülekandmine teistesse rajoonidesse läheb seda edukamalt, mida paremini on inimesed ette valmistatud tööstustööks, üldse töötamiseks ja elamiseks linnas.

NIHE PÕHJA POOLE

Rahvastiku põhja poole nihkumise absoluutnäitajad on lõuna omadega võrreldes palju pisemad, suhtelised arvud aga väga suured. Nihe põhja poole pole olnud loomulik iibe. Vaid rände tagajärg — loodusvaradest rikaste, kuid väikese elanike arvuga rajoonide asustamine.

Kõige iseloomulik näide võiks olla Põhja-Tiumeni asustamine. Handi-Mansi ning Jamali Neenetsi rahvusringkonna rahvastik on üksnes 9 aastaga kasvanud 351 000-lt 727 000-ni, seega rohkem kui kahekordseks. Põhjuseks on

LAULU SUUR PIDUPÄEV

M. GLINKA NIM. ÜLELIIDULINE LAULJATE VÕISTLUS TALLINNAS

JEVGENI NESTERENKO, žürii liige, NSV Liidu rahvakunstnik, Moskva Suure Teatri solist, Moskva konservatooriumi lauluproffessor

Üldiselt jätsid võistlejad teises voorus sootuks teise mulje kui esimeses. Mõned võitsid end kokku ja esinesid märksa paremini, õige mitmed aga, kes enne olid hästi esinenud, näitasid end siin nõrgemalt. II vooru peetakse ka võistluse raskeimaks, sest panakse proovile just lauljate vastupidavus ulatusliku kava esitamisel, eriti nõudis pingutust kammerlaul. See nägi ette tänapäeva nõukogude helilooja terve vokaaltsükli. Kohustusliku palana tuli II voorus esitada ka üks rahvalaul võistleja koduvabariigist. Sellega tulid kõik hästi toime ja minu arvates oligi vahet see osa põnevaim.

Finaali pääses 18 lauljat. Oma rolli etendas selles kindlasti ka puhtarvuline tegur. Tingimuste kohaselt polnud võimalik rohkem edasi lasta, mitte neidki, kes ehk oleksid seda väärinud. Kahju, et välja jäid seni hästi esinenud lauljad, nagu Zigitas Dirse ja Vladimir Prudnikov Leedust, Lida Skusnitšenko, Mausar

KONKURSIMULJEID

Mintsajev Moskvast, Natalja Kiritšenko Leningradist jt. Finaalis jätkas ka Eesti esindaja Väino Puura, kelle edule aitavad kindlasti kaasa koduseinad.

Arvulised suhted hääleliikide vahel! finaalis peegeldavad tegelikku olukorda. Silmapaistvalt esinesid sel konkursil bassid. Mulle kui bassilauljale valmistab see erilist rõõmu. Kirjutas ju M. Glinka oma kaks ooperit eeskätt basse silmas pidades ning samuti võrratu soolorepertuaari oma aja kuulsale bassile Ossip Petrovile. Väga meeldis finalistide Juri Zinovenko, Vladimir Karimovi ja Leonid Savitski häälematerjal. Eriti tahaksin rõhutada V. Karimovi suurt edasiminekut. L. Savitskile sobib enim kammerlaul, milles ta näitas kõrget ettekanekultuuri.

Finaalvoorus sõltub ju palju laulja kogemusest esineda orkestri saatel. Olgugi et see kõlab traditsiooniliselt, ei taha ma kedagi, kes seekord edasi ei pääsenud, formaalselt

lohitada. Tuleb otsida põhjalikult oma ebaõnnestumise põhjusi, neid kainealt analüüsida ja valmistada järgmiseks võistluseks.

ELSA MAASIK, TRK õppejõud, Eesti NSV rahvakunstnik

Miks peetakse kammerlaulu võistluse raskeimaks? Eks siin tule eriti ilmsiks lauljate häälekooli tase, eriti hingamisoskus. Pean hingamistreeninguid kõige olulisemaks nii hääle koolitamisel kui ka vormis hoidmisel. Nagu teame, oli kuulus Caruso oma hingamise viimseini välja arendanud, laulmise! ei raisanud ta sekunditki õhku asjatult. Meile oli suur eeskujuks Aleksander Arder, kes nõudis oma õpilastelt järjekindlalt sedasama. Sõltuvad ju hingamistugevusest ülemtoonid, need omakorda annavad häälele individuaalsuse, värvikuse.

Oige paljude! juhtudel jätis seekordsel konkursil soovida just hingamisoskus, mistõttu oli ka vähe piano't ja

mezzo voce't, mis Glinka romansside ettekandmise puhul äärmiselt vajalik oskus. Nüüd kõlasid paraku need liiga suure hääleandmisega, puudusid Glinka romanssidele omane liürilisus, intiimsus ja südamlikkus. Muidugi oli ka kordaminekuid. Kolmandasse vooru pääses kammerlaulust ainult üks võistleja — Araksia Davtjan Armeenias. Tbilisi konkursil oli ta esinenud kollektuurina. Temale ei tekitanud seetõttu raskusi kerge ja nõrke vokaali rakendamine, hääle oli tal tehniliselt hästi koolitatud.

II voorus esinesid aga toredasti ka Neonila Kozjatinskaja (Lvovi konservatooriumi üliõpilane) ja Valeri Aljjev (Gorki konservatooriumi üliõpilane), kes küll kahjuks edasi ei pääsenud.

JURI BARSOV, žürii liige, professor, Taškendi konservatooriumi laulukateedri juhataja

Ooperi- ja kontserdilaulus lubati II vooru 23 meeshäält: 5 tenorit, 10 baritone ja 8 bassi. Eranditult on nad kõik suurepärase vokaalsete eeldustega lauljad, see on paljurahvuseline suurte annete grupp.

Paraku tuleb öelda, et kõik mehed esinesid teises voorus nõrgemini kui esimeses. Sel on omad põhjused. Esiteks, esimese vooru läbimine tõi kaasa mingi rahunemise, mistõttu kadus närvisüsteemi erilise valmisolek. Teiseks põhjuseks on kindlasti keerukas kohustuslike teoste programm, mis ei nõua lauljalt ainult vokaalset annet, vaid ka tõsist vokaaltehnilist ettevalmistust. Just sellises võistluses selguvad parimad. Mulle jätsid sügava mulje tenorid V. Balžinimajev ja B. Tamašauskas, baritonid A. Lošak ja V. Puura, bassid L. Savitski ja V. Karimov. Ma ei nimeta võistluse lõpul esinenud meie, usbeki bassilauljaid (N. Muhsinov ja J. Zinovenko), kes said väga sooja vastuvõtu osaliseks. Mõned lauljad tahtsid II vooru jõudes auditooriumi võita ainult oma suure häälega. Ülemäärane helisfäärist huvitades jõuab laulja paratamatult teatud vokaalse formalismini. Igal juhul selgitas IX üleliiduline Glinka-nimeline lauljate konkurs lõpuks need väärtused, kes saavad meie ooperiteatri uhkuseks.

Konkursil käinud
TIINA MATTISEN
ja **TIINA SUBIN**

ANATOLI LOSAK

LIDIA ZABILJASTA

LIDIA BÖTSKOVA

VLADIMIR KARIMOV

VÄINO PUURA

ARAKSIA DAVTJAN

JURI ZINOVENKO

VJATESLAV BALŽINIMAJEV

TATJANA LOMAREVA

JELENA USTINOVA

VIKTOR SKOROBOGATOV

ALEKSANDR POLJAKOV

HARIS SIRINSKI

A.-M. HALLIKU FOTOD

Meie maa noorte lauljate suurpidupäevad Tallinnas, üleliiduline vokalistide konkurss on lõppenud. Pikkade aastate kaaluka ja loomingueredaima muusikasündmusena meie vabariigi pealinnale tõi ta siia poolteistsada võimekat noort, kui palju aga veel kõige kõrgemate tiitlitel ja kuulsamaid soliste ning professoreid žürii liikmete või külalistena.

Võistluse finaalsoor toimus publikut täisküllutud «Estonia» kontserdisaalis juba ERSO saatel, kelle ees dirigendipuldis olid kordamööda meie vabariigi rahvakunstnik Eri Klas ja Moskvast tegutsev Kasahhi NSV rahvakunstnik Fuat Mansurov. Ajalehed, eriti aga Eesti Raadio muusikasaadete toimetuse püüdsid põneva konkursi kättesaadavaks teha igas Eestimaa nurgas ja ka teletele Nõukogude Liidu muusikakeskustele. Lõppvooruse teise päeva, 30. oktoobri öösel tegi auväärne žürii eesotsas NSV Liidu rahvakunstniku Irina Arhipova-ga teatavaks tulemused. Üleliidulise konkursi laureaadi tiitli väärilis 13 lauljat, diplom 5 lauljat, II vooru esinemise järel sai eripreemia 6 konkursanti.

M. Glinka nimelise IX üleliidulise lauljate konkursi I preemia võitis tänava Moskva konservatooriumi lõpetanud, Stanislavski- ja Nemirovitš-Dantšenko-n.m. Moskva Muusikateatri solist bariton **ANATOLI LOSAK**.

II preemia: tänava Kiievi konservatooriumi lõpetanud, Kiievi Kammerkoori solist sopran **LIDIA ZABILJASTA**, Tuula Filharmoonia solist, Moskva konservatooriumi kasvandik sopran **LIDIA BÖTSKOVA**, Aini-nim. Tadžiki Ooperi- ja Balletiteatri solist, Moskva konservatooriumi kasvandik bass **VLADIMIR KARIMOV** ja RAT «Estonia» solist, Tallinna konservatooriumi kasvandik bariton **VÄINO PUURA**.

III preemia: Leningradi konservatooriumi üliõpilane sopran **TATJANA LOMAREVA**, Leningradi Vä kese Ooperi- ja Balletiteatri solist, Leningradi konservatooriumi tänava lõpetanud sopran **JELENA USTINOVA**, ainsa laureaadinna kammerlaulu vallas Jerevani konservatooriumi illustraator, sama konservatooriumi lõpetanud sopran **ARAKSIA DAVTJAN**, Taškendi konservatooriumi

mi üliõpilane bass **JURI ZINOVENKO**, Ulan-Ude laulja, Moskva konservatooriumi tänava lõpetanud tenor **VJATESLAV BALŽINIMAJEV**.

IV preemia: Valgevene Ooperi- ja Balletiteatri solist, Minski konservatooriumi kasvandik bariton **VIKTOR SKOROBOGATOV**, Läti Ooperi- ja Balletiteatri solist, Läti konservatooriumi lõpetanud bariton **ALEKSANDR POLJAKOV** ja Vorošilovgradi Filharmoonia solist, Harkovi Kunstide Instituudi kasvandik bariton **HARIS SIRINSKI**.

Üleliidulise konkursi diplom 5 väärinud: Leningradi konservatooriumi üliõpilane meesosopran **NAHIMA GALEJEVA**, Odessa Ooperi- ja Balletiteatri solist, samas tänava konservatooriumi lõpetanud sopran **LJUDMILA SENDRIKOVA**, Moskva Filharmoonia solist, Moskva Gnessinite-nim. Instituudi kasvandik sopran **NATALJA TROITSKAJA**, Odessa konservatooriumi üliõpilane bariton **ALEKSANDR PATRIK** ja tänava Moskva Gnessinite-nim. Instituudi lõpetanud bass **LEONID SAVITSKI**.

Konkursi eripreemia said M. Glinka romansi parima esituse eest **NATALJA TROITSKAJA**, M. Glinka aaria parima esitajana tänava Moskva konservatooriumi lõpetanud bass **GLEB NIKOLSKI**, nõukogude helilooja aaria parima esituse eest Samarkandi Ooperi- ja Balletiteatri solist, Taškendi konservatooriumi kasvandik sopran **DILJARAM JAKUBOVA**, klassikalise aaria parima esitajana Gnessinite-nim. Instituudi üliõpilane bass **SERGEI BAIKOV**, rahvalaulu parima esitajana Moskva konservatooriumi üliõpilane, inguši rahvusest bariton **MAUSAR MINTSAJEV**. «Lootuse» preemia pälvis kõige noorema perspektiivika osavõtjana Jerevani konservatooriumi üliõpilane bass **BARSEG TUMANJAN**.

Eile õhtul toimus «Estonia» kontserdisaalis preemiate ja diplomite kättemine, konkursi pidulik lõpetamine ning lõppkontsert, kus esinesid laureaadid, Eesti NSV Riiklikku Sümfooniaorkestrit juhatasid E. Klas ja F. Mansurov.

NOORTE RAAMATUSÕPRADE I KOKKUTULEK

26. oktoobril oli Tallinnas Haridustöötajate Maja saalis koolinoortest raamatusõprade üleva-bariigiline kokkutulek. Avasõnad ütles rahvakirjanik Aadu Hint (pildil). Raamatusõhingu vastutav sekretär E. Piskunova rääkis koolides tegutsevate raamatusõprade ringide töötulemusest. Parimaid ringe ja nende juhendajaid premeeriti. Harju rajooni luuleklubi liikmed lugesid oma värse. Pealelõunal käidi Metsakalmistul, kus kirjanike kalmudele asetati lilli ja süüdati küünlad.

INGVAR LUHAKRE
tekst ja fotod

ALEKSANDER SIBUL

ja eesti raamatukogundus

Rahvusliku kultuuri arenguloos mängib valgustuslikku osa ka raamatukoguliikumine, mis ühendab inimesi sihipärasele raamatukasutamisele. Esimesed omaalgatuslikud rahvaraamatukogud Eestis, nagu mujalgi, loodi XIX saj. teisel poolel.

A. Sibul lülitus raamatukogutegevusse 1905.—1907. a., s. o. revolutsioonijärgsel ajal, mil hoogustus rahvaraamatukogude ja haridusseltside asutamine. XX saj. esimesel aastakümnel sai kultuurielu ümberkujundavaks tõukejõuks proletariaadi tööliskultuuri võitlusidee ja teadusliku mõtte kajastamine raamatus ja ajakirjanduses. Selle põlvkonna hariduselus võime täheldada suurt enesearendamist, mistõttu kasvas ka lugemisringide ja raamatukogude arv.

A. Sibul sündis 4. nov. 1884. a. Vara vallas Tartumaal edumeelses taluperekonnas. Ta on õppinud koos J. V. Vesikiga Maarja-Magdalenaga kihelkonnakoolis. Haridushimu viis noormehe edasi Tartu H. Treffneri eragümnaasiumi (1901—1907), kus ta tutvus lähemalt Anton Hansen-Tammsaarega.

Haritlastele töökohti ei jätunud, tuli minna jõukamasse perekonda lapsi õpetama. Nii sai A. Sibulast Helmes ja Vooru mõisas kodukooliõpetaja. Vaimsed huvid ei andnud rahu (vanaduspäevilgi armastab ta ütelda: mõte vaevab hinge peal!) ja ta leidis eneseväljenduse ajakirjanikuna, asudes tööle «Viljandi Teataja» ja hiljem «Sakala» toimetusse. Toimetuse liige oli tolal ka Jaan Vahtra, kes oma mälestusraamatus kirjutab A. Sibulast kui agarast ajakirjanikust ning hariduselu edendajast.

1910. a. valiti A. Sibul Viljandi lugemisringi raamatukoguhoidjaks. Raamatukogundus haaras teda niivõrd, et ta otsustas end sel alal täiendada. 1916. a. sõitis ta Moskvasse kursustele. Varsti tuli aga asuda tööle Telegraafivalitsuses Helsingis, kus tol ajal oli võrdlemisi palju eestlasi. Vilgas tegevus käis Eesti Haridusseltsis, A. Sibul rakendati juba kui asjatundja seltsi raamatukogu korraldamistööle.

1920. a. valiti A. Sibul Tallinna Keskraamatukogu juhatajaks, kus ta töötas 30 aastat. Väheldesest hoiuruumist ja lugemistoast kasvas tema juhtimisel eeskujulik avalik raamatukogu. Võideldes ruumide laiendamise pärast sai ta lõpuks (1933) terve maja raamatukogu valdusse. Praegu asub keskraamatukogu samades ruumides. Esialgu olid kirjandushuviliste kasutuses vaid lugemissaalid, 1923. a. hakati ka raamatuid koju laenutama. Lugejate hulk kasvas eriti jõudsasti pärast 1926. aastat, mil äärelinnadesse asutati harukogud ja kaotati tagatis. A. Sibul kasutas juba siis raamatute tsentraliseeritud läbitöötamist ja avariiliste süsteemi. Lugemissaali avariilisel paiknes rikkalik käsikogu, kus oli palju teadus- ja kunstialaseid teatmeteoseid. A. Sibul oli ka varasema eesti raamatu hea tundja ning ta hankis väärtuslikke ja haruldasi väljaandeid arhiivikogude moodustamiseks. Loodi hinnaline noodikogu, esimene noorteraamatukogu (1933) jm.

1940. aastaks oli raamatukogu kõigis erikogudes ja osakondades kokku üle 150 000 köite. Raamat käis lugejate käes aastast keskmiselt seitse korda. Eesti raamatu täieliku esindatuse kõrval oli Tallinna Keskraamatukogus suur valik progressiivset vene- ja võõrkeelset kirjandust paljudelt erialadelt, ka marksismi-leninismi klassikute teoseid. Tellimisraskustele vaatamata olid

1940. aastaks oli raamatukogu kõigis erikogudes ja osakondades kokku üle 150 000 köite. Raamat käis lugejate käes aastast keskmiselt seitse korda. Eesti raamatu täieliku esindatuse kõrval oli Tallinna Keskraamatukogus suur valik progressiivset vene- ja võõrkeelset kirjandust paljudelt erialadelt, ka marksismi-leninismi klassikute teoseid. Tellimisraskustele vaatamata olid

Varssavis ilmus J. Krossi romaan «Kolme katku vahel» («Trzy bicz czarnego smierci»). Teose on vene keele vahendusel tõlkinud poola keelde Wiesława Karaczewska. Tiraaz on 15 290.

«Literaturnaja Gazeta» 26. septembri numbris on avaldatud R. Kaera intervjuu bioloogiladok-

seal NSV Liidu ajakirjad «Krasnaja Nov», «Novõi Mir», «Zvezda», ajalehed «Pravda», «Izvestija», «Leningradskaja Pravda», mida kindlad isikud järjepidevalt lugemas käisid (A. Lemba, A. Janson, A. Antson jt.).

A. Sibula kultuurilooliseks teeneks tuleb pidada ka seda, et ta vähesest tööjõust hoolimata suutis regulaarselt välja anda raamatukogu trükitud nimestikke saabuva kirjanduse kohta (1924—1940). Trükitakaloojide retrospektiivset väärtust tõestab omakorda A. Sibula koostatud ülevaade A. H. Tammsaare lugemisvarrast.

Raamatukogunduse mõtte arengus oli tähtis osa kodanlikul perioodil tegutsenud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu, mis sai eluõiguse 1923. a. raamatukoguhoidjate I kongressi otsusega. A. Sibul oli selle organisatsiooni hing, ta oli 1923—1940 ühingu esimees, 1929—1940 ühingu ajakirja «Raamatukogu» toimetaja, ta on sadakonna erialaartiklite ja ettekannete autor, esimese raamatukoguhoidja käsiraamatu (1926) koostaja, sihirajaja raamatukoguhoidjate kursuste korraldamisel. Raamatuhing esitas korduvalt märgukirju ja protestiavaldu ning tegi omapoolseid ettepanekuid kodanlikele võimudele raamatukogude olukorra parandamise ja toetuste maksmise kohta. (Kriisiaastail kärbiti raamatukogude niigi vähest riiklikku toetust 2/3 võrra ja 1932. aastal jäeti nad sellest hoopis ilma.)

Enesetäiendamise eesmärgil käis A. Sibul õppereisidel Soomes, Rootsis, Taanis jm. Ta oli ajakirja «Krasnoi Bibliotekar» kaudu hästi kontaktis ka Nõukogude raamatukogunduse probleemidega. 1937. a. kevadel oli ta õppereisil Nõukogude Liidus, mille kohta avaldas ajakirjas «Raamatukogu» artikli «Leningradi ja Moskva raamatukogudes». 1940. a. jaanuaris oli Kunstihoones Eesti ja NSV Liidu sõprusühingu üritusena vene nõukogude raamatunäitus, mille üks korraldaja oli A. Sibul. Suur kultuurilooline tähtsus on ka tema ülestähendustel A. H. Tammsaarest. Praegugi tegeleb A. Sibul vaimutööga: käsil on mälestuste kirjutamine. Önnitleme teeneterohket kultuuritegelast 95. sünnipäeval ja soovime endist vaimuerksust ning tööindu.

HELENE JOHANI

ESTICA

tor Erast Parmastoga, kus viimane ökoloogil vaatepunktist käsitleb tänast nõukogude kirjandust.

Ajaleht «Etelä-Suomen Sanomat» avaldas 15. augustil 1979 jutujamist Tallinna Nukuteatri peanäitejuhi Rein Aguriga, kes viibis külas Lahti Nukuteatris. Kirjutisele on lisatud foto.

ARTHUR RIMBAUD

125 AASTAT SÜNNIST

20. oktoobril möödus 125 aastat prantsuse kirjanduse imelase ARTHUR RIMBAUD' sünnist. Meteoriidina lõius ta kirjandustaevasse, põledes heledalt ja lühikest aega. Juba 16-aastaselt kirjutas ta oma geniaalse «Purjus laeva», mis kuulub euroopa lühirika paremikk. Prohvettlikes ridades heistas tema enese traagiline tulevik, hulkumised Aafrikas ja Aasias, üksindus, kodutus, aga ka lõputu joobumus olemisest. Neli kuud pärast Kommuuni langemist, 1871. aasta sügisel ilmus Pariisi kahvatu nooruk, taskus luuletused, mida tänagi kõikjal maailmas loetakse. 1871.—1873. aastal kirjutas ta kaks lühiproosa- ja luuleraamatut — «Suvi pörgus» ja «Hellemid», mis moodustavadki kogu tema looming. Nendes ütles ta kõik enne lahkumist kirjandusest ja kodumaalt. Mustal Mandril oli ta seikleja, maakler, kaupmees. Prantsusmaale naasis Rimbaud surijana, 1891. aastal. Keegi, ka mitte tema ise ei mäletanud, et ta oli kunagi olnud poeet.

Kui luuletaja loometee kestis vaid viis aastat, jättis ta uue luulemandri avastajana poeetilise pärandi, mille mõju prantsuse ja kogu Euroopa XX sajandi luulele ei ole võimalik üle hinnata.

nata. Ta purustas klassitsistliku poeetika kivinenud kaanonid ja oli metafooriderikka vabavärsi üks protagoniste. Naqu Verlaine'gi taotles ta oma luules pooltoone, tundenänsse, keele muusikaalsust, «sõnade alkeemiat». Arthur Rimbaud oli teerajaja tulevikk.

Eesti keelde on tõlgitud vaid kümme kord Rimbaud' luuletust. Tõlkijad: M. Under, J. Semper, A. Kaalep, J. Kross ja siinolevaga H. Jürisson.

KOIDIK

Olen suvist koidikut embuses hoidnud...

Liikumatu veel seisid paleed, surnuvait olid veed, metsateel varjude öölaagrid veel. Minu kõnd äratas üles hingusejooni lähedaid-leebeid... ja vaatasid kalliskivid... ja hääletult kerkisid tiivad.

Nüüd juba virgetes hahetusvilkudes rajal
esmasündmuseks
lill sai, kellelt kuulsin ta nime.

Naerma puhkesin seal, kus kaskaad hõbekuuskede
vahela
hustus: seal, hõbeladvas, tundsin ma ära jumalatari.

Loore nüüd tõstsin üksteise järel: puisteel vehkisin kättega, lagedal — t e m a s t öördasin kukele. Suurtes linnades pages ta tornide, kuplite vaele. Teda jahtides jooksin kui almusepaluja kaldapealsete marmoril.

Ülal tänava lõpus, seal, kus loorberisalu, mähkisin ta ssesse viimsesse puhma, mis looridest jäänud, ning ma tun-
da sain pisut tema hiiglasuurt keha. Koidik ja laps lan-
gesid metsa alla.

Kui ärkasin, oli ju keskpäev.

Tõlkinud HELVI JURISSON

ELAGU NÕUKOGUDE RAHVAINTELLIGENTS — AKTIIVNE KOMMUNISMIEHITAJA!

NLKP Keskkomitee hüüdlausest Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 62. aastapäevaks

Meie tänane fotoelu ei erine eriti palju sellest, kuidas elati viiskümmend või kaheksakümmend aastat tagasi. Pole ju praegused fotoklubid mingi uudis — juba 1895. a. loodi Eestimaa Fotoamatööride Ühing, kutseliste piltnike organisatsioonidel oli vanasti isegi ärksam vaim, teenustööde või fotode trükkivõime suhtes aga olemisest koguni vähem nõudlikud kui eile. Mis aga möödanikust tõepoolest sümpaatsena mõjub, on piltnike tegutsemisviisi, soov midagi korda saata. Sajandivahetusel ilmunud uued fotograafid püüdsid ju kõik end vee peal hoida, püüdsid endile soodsaid teenimisvõimalusi leida ning siin ei tohtinud ettevõtlikkusest ja pealehakkamisest vajakajääda. Leivateenimisvõimalusi otsides oli muidugi kõige kergem otse kodumaal rändpiltnikuks hakata, kuid õige pea jõudis eesti mehe jalga teistegi riikide ja mandrite pinnale. Paneb lausa imestama, kus eesti soost piltnik pole töötanud!

Näiteks Leopold Kustring oli Helsingis fotoateljéomanikuks, 1925. a. aga rändas edasi Austraaliasse.

Joosep Hart, kes piltnikuteed alustanud Haapsalus, töötas viis aastat Tallinnas, 1907. a. aga rändas Helsingisse, kus oli 3 aastat S. Wahlströmi stuudios ametis, reisid siis Euroopas ning töötas Austraalias, 1914. a. alates aga töötas ateljeemanikuna taas Helsingis, kus sai tunnustatud fotoprofessionaaliks ning fotoorganisatsioonide tegelaseks.

Üks lähemaid paiku, kuhu väljapoole Eestit tööle siirduti, oli Peterburi. Näiteks töötas seal laevatehaste fotograafina Saaremaa mees Feodor Luts, samas linnas teenis endale piltnikuleiba Johan Isotamm, õukonnafotograaf Karl Bulla juures oli ametis saarlane Georgi Vaga, Peterburi tuntud ateljeedes töötas August Vannas jne.

Agas kaugel! Fotograaf Aadu Treufeldt Türitl jõudis 1906. a. Pograniitnaja jaama Mandžuurias. Igapäevase fototöö sisse mahtus sel mehel vähemalt üks ülipõnev pildistamisretk — koos karistussalga hunhuuside peade maharaiumisele. Kaks fotot, mis A. Treufeldt enese käega kleebitud suurde rännualbumisse, fikseerivad kohalike röövlite, hunhuuside, eksekutsiooni ning omie fotoajaloo põnevamaiks piltideks.

I maailmasõja ajal tegutses Vene-Türgi rindel aerofotode tegijana võrumaalane August Tamm; enne kahekümneandaid aastaid töötasid Arhangelskis Mihkel Onnis ja D. Hint; 1922—1924 käis Brasiilias fototööil Karl Mattal Võrumaalt; 1897. a. sõitis Jaava saarele fotograafiametisse kirjanik Andres Saal... Sajandi algusaastail viibis Valgamaalt pärit Karl Luckin misjonäriks Aafrikas. Kilimandžaro jalamil, kus ta viibis, polnud valge mehe jalg varem käinud, tööd jätkus tublisti: K. Luckin õpetas neegreile puutööd, meisterdas neile oreli, andis algharidust. Peale kõige muu tegeles ta pildistamisega palju tõsisemalt, kui seda oleks võinud oodata amatöörit — sihipäraselt fikseeris ta aafriklaste eluolu, etnograafilisi esemeid, aafrika loomi ja loodust. Kui K. Luckin aastate pärast kodukülla Kaagjärvele tagasi saabus, kasutas ta Aafrikas tehtud ning käsitsi koloreeritud klaasdiaposiitive kodukandide rahvale näitamiseks, oma rännujutustuste illustreerimiseks.

Niipalju pealehakkamisest, mis eestlasi rändlindudeks üle maailma laiali viis. Tõelist entusiasmi aga leiame kodumaaltki. Ja siin teeme juttu meestest, kes seotud Eestis ilmunud fotoraamatuga, kuna fotoalase kirjanduse väljaandmine on üheks tähtsamaks komponendiks fotograafia populariseerimisel ja arendamisel.

Möödunud aastal täitis 80 aastat esimese eestikeelse fotoalbumi ilmumise (A. Kuuse «Lühikene Päevapildistamise Õpetus», 1898. a.), ning kuigi see sisaldas vaid 22 lehekülge nappes seletusi, avas ta eestikeelse fotokirjanduse riigis. Samuti 1898. a. ilmunud H. Tiidermannini õpikust pole teada ainsatki säilinud eksemplari. 1901. a. aga trükiti Tartu apteekri ja fotokemikaalidega kauplaja S. von Kieseritzky «Väike päevapildi kunsti õpiraamat», 1902. a. A. Sakaria «Päevapilditegemise õpe-

Kolm aastat hiljem võisid Parikad end nimetada esimese tervet Eestimaad haarava fotoalbumi autoreiks — 1923. a. ilmus «Eesti sõnas ja pildis». Album oli sihipärase töö tulemuseks, sest juba aastaid oli Johannes Parikas kindla plaani järgi «kamminud» Eestimaad ning jäädvustanud tema loodust, linnu ja külasid. Ning kuna oma postkaartidelgi kajastasid Parikad eelkõige Eestit, siis äratas tähelepanu 1923. a. «Päevalehes» ilmunud sõnum, milles räägiti Parikate juures käinud ajakirja «Natio-

marga eest osteti 12 negatiivi jne.). Vast omandati niiviisi ka Venemaa vaated?

Nii oligi. Tallinna Linna-muuseumis hoitavate Parikate materjalide seas on postkaardimöödus fotod, mis ajakirjas «National Geographic» avaldatud. Nagu märgivad tempelid fotode tagaküljel, ongi nende autoriks eespool mainitud J. Kristin.

1926. a. ilmus Parikatele nende senises tegevuses esinenud tõsine konkurent — Harry Malm, kelle toimetamisel trükiti kogumik «Eesti Foto Almanak». Kas võis kogumiku väljaandja teada, et oma ettevõtmisega paneb ta kihama Tallinna fotograafide pere, lõhestab Eesti Foto-Klubi, annab algatouke Tallinna Fotoühingu loomisele. Kuigi veel samal aastal oli P. Parikas heaks kiitnud H. Malmi koostatud fotosõnastiku, ei meeldinud fotokirjanduse uus väljaandja talle sugugi. Väliselt viisakad-vaoshoitud ütlemlised ja märkused viisid H. Malmi lõpuks selleni, et ta 1928. a. asutas uue fotoorganisatsiooni — Tallinna Fotoühingu. Nüüd polnud P. Parika juhitud Eesti Foto-Klubi Tallinna fotoelus enam ainuvalitseja ning vägisi kippus järele otsustavalt Tallinna Fotoühingu kätte minema. Küll oli H. Malm veel EFK liige ning avaldas oma almanahhis erapooletut informatsiooni viimase tegevusest, 14. mail 1929. a. aga ilmus «Päevalehes» varjunime «Vana amatöör» all artikkel, milles H. Malm ja tema almanahhi kohta nii halvustavaid sõnu öeldi, et juba järgmisel päeval EFK juhatusel adresseeritud kirjas teatas H. Malm end klubist väljaastunuks. TFÜ tegevus hoogustus nüüd veelgi ning lisaks muule alustas H. Malm 1930. a. ajakirja «Fotokunst» väljaandmist. Esimene eesti fotoajakiri sai kõiki aktiivsemaid fotoorganisatsioone ühendavaks häälekandjaks (Läänemaa Opetajateseltsi fotoring, Narva fotoamatööride selts, Sakalamaa fotoklubi, Tartu raadio-foto klubi).

H. Malmi ettevõtmisi saatvad kordaminekud mõjusid EFK-le kainevalt, ärksamad liikmed sõandasid seniseid tegevussuundi kriitiseerida, lõpuks aga viisid klubisisese vastuolud sellele, et algas liikmete laiali jooksmine. 21. mail 1931. a. saatis aktiivne klubilane Joh. Mülber P. Parikale kirja, milles ütles end klubist väljaastunuks ning muuseumis ka oma kirjutist seoses 1929. a. juhtumiga. Kas kirikuus «Vana amatöör» kelle artikkel «Päevalehes» oli põhjendanud H. Malmi lahkumise EFK-st, oli Joh. Mülber?

EFK krahh kõneleb selget keelt sellest, kui palju oleneb klubi nagu oma esimehest ning kui palju maksab julge pealehakkamine ja entusiasm. H. Malmi nimega on seotud tänaseni ainsa Eestimaal ilmunud fotoajakirja ning pidevate aastaraamatute väljaandmine, jõulise ning laia tegevusprofiiliga Tallinna Fotoühingu loomine (millega 1933. a. liitusid EFK riismed, moodustades Tallinna Fotoklubi).

Pealehakkamise efektseima käigu talsamal fotoelu suuna seadmise ajal aga tegi hoopiski mitte Malm ega Parikad, vaid Viljandimaa külaees Anton Tekko. Võib ette kujutada Parikate imetust, kui nad 1929. a. suvel, seega otsekohe pärast mõtte-, sõna- ja

tegudevahetust H. Malmi ja EFK vahel, said Võhma-Kabalast kirja, kus muuseumis öeldi järgmist:

«Meie kavatsusel ilmub tuleva aasta algupäivil trükiti «Fotograafia Eestis I». See fototeos saaks sisaldama ainult fotosisulisi pilte ja kirjutusi, nii Eesti kui välismaade tuntud fotomeestelt. Meie käesolev palve Teile on, saatke meile mõned artiklid. Teemi valiku jätkame Teile enda hooldeks.»

Vaat kus lops! Alles see oli, kui H. Malm tuli lagedale head vastukaja leidnud almanahhiga, nüüd üritab keegi maategelane kirjastamisega proovida! Kuidas haakub see üldlevinud teadmise, et vaid Parikate ümber keerleb Eesti fotoelu? Kas ei tule välja hoopis niiviisi, et seal, kus äri tulus, võtavad Parikad asja ette (fotoõpikud), kus asi kahjumiga töötab kujuneda (populariseerivad trükised), jäädakse targu kõrvale? A. Tekko plaanitud väljaanne ei võinud loota suurele kasumile, sest polnud ju fotoharrastajaidki tol ajal teab kui palju. A. Tekko kirjutas:

«Kahjuks on Eesti fotokirjanikkude, samuti fotoliteratuuri pere ja kogu liigagi kõhn, otse minimaalselt väike, võrreldes naabermaade fotokultuuriga. Sellest äraolenevalt pole kuigi kuldne meie oludes raamatute kirjastamine. Eeskujuks võttes Saksa sellesisulist kirjandust, ja lootma jäädes ka meie fotomeeste lahket kaasabi, tohiks kavatsus õnnestuda.»

Kas ei kõla see mõneti tänapäevaseks? Pole fotost kirjutajaid! Pole fotoalast literatuuri!

1930. a. ilmuski A. Tekko koostatud «Fotograafia Eestis I» (Sakala trükkikoda Viljandis). Kaastööliste seas Parikaid polnud! Materjalid olid osaliselt tõlgitud, mitmed kirjutatud A. Tekko enda poolt; fotosid olid saatnud O. Tuisk Narvast, J. Kalju Pilstverest, K. Kislala Põltsamaalt (töenaoliselt A. Kiisla — P. T.), J. Riet, V. Savi ja Joh. Serman Viljandist, kirjutajaks olid R. Grauberg, K. Rist ja H. Malm. Viimane avaldas uue raamatu kohta lühiteate oma almanahhiski (sept. 1930. a.), öeldes:

«Üldiselt on selle autori esimehe katse Eesti fotokirjanduse soetamiseks tervitatav, kuigi aineliselt väljaandja vaevalt võib loota mingile tagajärgile.»

Küllap teadis H. Malm seda omadest kogemustest, sest kuigi tema ajakiri «Fotokunst» leidis tunnustust fotomeeste peres, ei tulnud asjaajamine kuidagi ots-otsaga kokku ning 1931. a. Malm lõpetaski väljaandmise 200-kroonise võla tasumisega oma rahakotist.

Kuigi Anton Tekko julge pealehakkamine vaid esimese kogumikuga lõppeski, oli tol ajal vaid 21-aastane, end ise ülestöötanud maamees-ajakirjanik (Tekko saatis kaastööd ajakirjandusele, andis kodukülaski lehte välja) siiski koostanud almanahhi, mis koos Malmi ajakirjaga oli tõhusaks literatuuriks fotohuvilistele.

Pärast fotokirjanduse väljaandmise tõusulainet 1927—1931 soikus sellealane ettevõtmise hoopis ning alles 1936—1937 ilmusid kordustrükkidena Parikate «Fotograafia õpiraamat», «Väike fotoamatöör» ja «Ühe tunniga fotograaf» — jällegi vaid õpikud! Kuningas oli taas troonil, tegeldes nüüd vaid teenimisprobleemidega — organiseeris professionaalsete fotograafide liikumist ning ühingu. Materiaalsele väärtustele orienteeritud tegevuse aga suutsid Parikad siduda kultuuritegelaste rolliga, ning sihipärase oma maa ja rahva fotodele jäädvustajaina jätkasid nad oma missiooni.

Aktiivse ja kirgederohke fotoelu kakskümmend aastat (1911—1931) olid möödunud, nooruse tormakus asendunud kaine mõistusega.

Ja see kõik oli vaid pool sajandit tagasi!

EESTI FOTOGRAAFIA AJALOOST VI

PEALE-HAKKAMISEST

PEETER TOOMING

Hunhuuside peade raiumine 17. juulil 1909. a.

A. Treufeldti foto

tus» ning 1911. a. ilmus J. ja P. Parikate «Fotograafia õpiraamat». Tänu vennaste põhjalikkusele ja kompetentsusele sai nende õpikust väga hea raamat, millest ühtekokku anti välja neli trükki.

Vendade Johannes ja Peeter Parikate fotoalane tegevus aastail 1910—1940 väärib tähelepanu mitmest aspektist, sest kahtlemata olid nad kõige ettevõtlikumad ning selle tulemusel ka tuntumad päevapiltnikud Eestis. Käesolevas artiklis aga puudutan vaid mõningaid kirjastamise ning publicity'ga seotud nüansse.

Koos fotodega saatsid Parikad oma esimese õpiku Peterburisse, ajakirja «Fotografitseskije Novosti» korraldatud võistlusele (makstes 1/2 m² suuruse ekspositsioonipinna eest 9 rubla); samal konkursil osaleti edaspidigi ning 1914/15 saadi isegi IV koht. Võin veel lisada, et 1916. a. võeti P. Parikas Vene Fotoühingu (Moskva) liikmeks.

Kui 1920. a. tähistati Tallinna 700. a. juubelit, koostasid Parikad oma kodulinna kolm fotalbumit, 25 originaalfotot ning toimetasid need Londonis asuva Eesti saatkonna kaudu Ameerika Ühendriikide ja Prantsuse presidentidele ning Suurbritannia kuningale. Hoolitsedes eneseklaami eest tutvustati Eestitki.

nal Geographic» esindajast Oven Williamsist, kes oma väljaande tarvis olevat valinud fotosid tüüpideist, maastikest, losside varemetest. Kas tõesti jõudsid Parikate fotod selle kuulsaja ajakirja veergudele? Kas tõesti on tänu Parikatele seal juttu olnud Eestist? Millised fotod seal avaldati? Asja uurides selguski, et ajakirja 1926. a. novembrinumbris ilmus 4 Parikate fotot, mais 1930. a. veel 1 foto. Kuid ajakirja vaadates oli pettumus suur — Eestimaa asemel oli seal neli fotot Moskvast ja üks Leningradist! Säh sulle patrioodid! Ja kuidas üldse sai fotode alla Parikate nimi, kui mehed polnud Venemaal käinudki? Tõenäoliselt olid Parikad need negatiivid kelleltki ostnud koos autoriõigusega ning siis pildid lihtsalt edasi ärinud. Parikate ettevõtlikkus suure fotoarhiivi loomiseks oli tuntud, samuti mõne vanema fotomehe arhiivi ostmise (näiteks 1919. a. saadi 8000 marga eest 2500 J. Kristini negatiivi; 21. aprillil 1922. a. tehti leping Vändra piltnik Mihkelsoniga, kellelt 1200

milles käsitleb 1978. a. A. H. Tammsaare 100. sünniaastapäevaks Saksa DV-s väljaantud romaani «Wargamäe» (Roman aus Estland. Paul List Verlag, Leipzig), s. o. A. E. Grafi vahendusel «Tõe ja õiguse» esimese osa tõlke teist trükki (esimene ilmus 1970). Artikli autor tutvustab saksa lugejale romaani ajalist ja sotsiaalset tausta ning ka teiste osade sisu ja temaatikat, ühtlasi lisab lühiaidmeid kirjaniku eluloost, pidades seda

tüüpiliseks tolleaegsele eesti haritlasele. Rõhutades Tammsaare loomingut vormilist mekesisust, kõrvutab N. Sillat tema miniatuure Oscar Wilde'i juttudega, viiekõitelist peateost maailmakirjanduse tähelepanuväärseimate epopöadega «Tõe ja õiguse» peab ta aga võrreldavaks, näidendeist tõstab esile «Juuditit». Kokkuvõtvalt iseloomustab ta kirjaniku teemade ringi nõnda: eesti küla- ja linnamiljöö.

TEISED MEIST

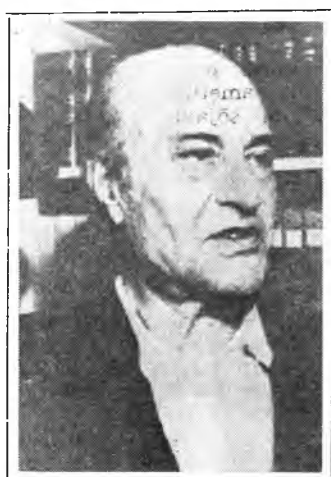
Saksa DV ajalehe «Kultur und Gesellschaft» 14/15. juuli numbris avaldab Nikolai Sillat rubriigis «Ma lugesin» artikli «Mitte ainult talupojaromaan»,

NOBELI PREEMIA 1979

ODISSEAS ELITIS,

kellele Rootsi Kuninglik Akadeemia andis tänavuse Nobeli kirjanduspreemia, ei ole meie luulesõpradele vist küll päris tundmatu nimi: pärast 1963. aastat, kui samal põhjusele ülemailmse tähelepanu keskmesse keris Giorgos Seferis, on ju üha enam hakatud kõnelema käesoleva sajandi kreeka kirjandusest. Silmapaistvalt suuri poeete on Homerose pärandit taasõitsetamas tõepoolest õige mitu, Seferis ja Elitis ei ole üksiknähtused, kelle kuulsus Egeuse mere randadelt laia maailma on jõudnud.

«Egeuse poeediks» ongi Elitist nimetatud. Sündinud 2. novembril 1911 Kreeta saarel (kodanikunimeks O. Alepudelis), on ta oma loominguski ikka ja jälle meremotiivide viljelnud. Ta õppis juurat Ateenas ja filoloogiat Pariisis, esikoju avaldas 1935. a. II maailmasõja ajal oli ta partisan ja sai populaarseks Vastupanu poeedina. Tema luules on ühisjooni prantsuse ja hispaania poeetidega, kuid kõige enam vahest siiski nende kaasmaalastega (Kavafis, Sikelianos, Seferis, Gatsos, Ritsos jt.), kes igalüks omasugusena on uskunud luule suurele tõusule kaasa aidanud. Odisseas Elitise loomingut on mõjutanud sürrealism, tema värssides avaldub sügav looduse-taju, hellenistlik elutunnetus ja filosoofiline lähenemine inimese eksistentsile läbi aegade. Poeetilt on ilmunud arvukalt luulekogusid, ent tema peateoseks peetakse poemi «To axion esti» («On väärt...»), mille pealkiri viitab kreeka kiriku armulauluturgia algusõnadele (vrd.: «On õige ja kohus...») 1964. a. kirjutas helilooja Teodorakis sellele tekstile oratooriumi, mis teose populaarsust veelgi suurendas. Üldse on Teodorakis viisistanud paljusid Elitise luuletusi. Pärast sõda oli luuletaja Ateenas raadio direktor, nn. mustade kolonellide režiimi ajal emigreerus Pariisi. Praegu elab ja töötab Ateenas.

Käesolev tõlkenäide suudab ehk täita väga tagasihoidliku juhututvuse osa; peab igatahes küll lootma, et meil kerkib esile uskreeka luule otsetõlkijaidki, sest asi väärib tõepoolest anduvat süvatööd. Eestinduse aluseks on Edmund Keeley ja Philip Sherrardi inglise versioon.

Käesolev tõlkenäide suudab ehk täita väga tagasihoidliku juhututvuse osa; peab igatahes küll lootma, et meil kerkib esile uskreeka luule otsetõlkijaidki, sest asi väärib tõepoolest anduvat süvatööd. Eestinduse aluseks on Edmund Keeley ja Philip Sherrardi inglise versioon.

HULL GRANAADIPUU

Neis valuvalgeis siseõuedes, kuhu puhub lõunatuul, läbi võlvkääkude vilisedes, ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mis kargab valguse kätte ja oma viljakat naeru pillutab tuuletujul, sosinal — ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mille aoajal vastündinud võra võibseib, oma värve võiduvõpatusse tõstes!

Lausmaadel, kus virguvad alasti tüdrukud, kelle nobedad rusked käed on ristikut põimamas, nende ulmapiire riivates — ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, see pahaaimamatu, mis kõik kiired nende rohevaiasse korvidesse paneb, m's nende nimed linnulauluga üle ujutab — ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mis maailma pilvise taeva vastu sõdib!

Sel päeval, mis end kiivalt ehib seitset liiki sulgedel ja igavest päikest tuhande pimestava prismaga võotab, ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mis jooksu pealt haarab hobuse sajanähvilisest lakast, ialgi kurvastamata, ialgi nurisemata — ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mis luikab vastset lootust, just praegu koitvat!

Ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mis lainetab kauguses, iehvitades jahedalt leekivat lehtede taskurätti otsekui kohe sündiv meri musttuhanda laevaga, lainetega, mis musttuhad korda end ehivad teele ja tõttavad adutamata randade poole — ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mis kõik purjed masti nagistab lüümes õhus!

See kõrgest kõrgem, viljakobarad lillatamas, lõkendamas, pidutsemas, see ülbe ja ohtlik — ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mis oma särava purustab deemonite rajutsemise keset maailma, mis kaugeist kaugemale levitab päeva safranivirvendust, pagevate laulude rikast tikandit — ütle mulle, kas see on hull granaadipuu, mis rutakalt vallandab päeva siidise rüü!

Es'mese aprilli seelikuis, lõikuspüha tsikaadides ütle mulle seda, mis mängud, seda, mis ihad, seda, mis iganes küll võivad ahvatada puistama ohtudest välja õelat musta pimedust, pilduma päikese kaissu joovastavaid linde, ütle mulle seda, mis avab nende tiivad asjade hinguse üle, meie sügavaimate ulmade hinguse üle — kas see on hull granaadipuu!

Inglise keelest tõlkinud AIN KAALEP.

LÄBI MITME PILGU

VARJUMÄNG PÖÖRDLAVAL

Nagu raamatu pealkiri «Pööre & Veeremäng» ütleb, kirjeldab Toomas Vint liikumist, alateadvuslike ja teadvuslike seisundite vaheldust, venitades piiri teadvusliku ja teadmatu olu vahel pikemaks. Otsustav kaaluks on mõni tunde virve, mille tähendusest endale aru ei anta ja mis kordudes tugevneb, tekitades libisemise, sündmuste sissejooksu üksteisesse, nõnda et kaob kontroll oma tegude üle, ühendusniit reaalsusega muutub hapraks või katkeb hoopis (näit. «Päevad pärast tagasitulekut»). Tunnete isevoolu teravdab erivõimalusi hästi kokkusobitav, ühtsesse raami sulatav kirjutamislaad. Raamjutustus või teise inimese vaadeldud lugu asetab juhtumused eri teadvuste lõikepunktidesse, võimaldades kõrvaltvaate («Lühike lugu», «Patrulliv kajakas», «Nende aastapäev» jt.). Juhtum Trapeedi teisikuga ja «Arthur Valdese lugu» oma teadliku lavastusega teevad tajutavaks inimeses peituvate erivõimaluste lumma. Alati jääb küsitavaks, mis siis tegelikult toimus.

Kõiki tegelasi ühendavad eritlustarve ja suutmatuse tabada olemuse põhja. Meile antakse teada momentidist, mil toimub mürdumine ühest seisundist teise, tõukejõuks näiliselt teisele. Otsustavast pöördest jääb alati puudu tühine samm, spontaanne liigutus.

Nii arutleb Sander Lepik («Pööre»): «Praegu mõtlen, et kui oleksime vähegi järele mõelnud, kui ma oleksin loobunud põikpäisest eneseuhkusest — vahest oleks piisanud isegi ühest lepitavast lausest või käepigistusest —, ja siis elaksime siiani koos. Ent ma olin täis lapsikut joni... / — — — /» (Lk. 16.) Kujutlustes astub ta korduvalt

TOOMAS VINT. PÖÖRE & VEEREMÄNG. Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn, 1979.

endise naise tuppa, leides eest erinevaid olukordi ja erinevat kohtlemist, ta pöördub tagasi, et jälle ja jälle kujutluste (või tõelisuse?) ust lahti paisata ja olevikku pöörat tuua, ning kes teab, võib-olla läheneb ta just nüüd otsustavale hetkele või on kogu ta elu vaid mõttemäng sellest hetkest.

Väline reaalsus on ebaoluline, see ei puuduta siseheitlusi või puudutab neid kui foon, kui tõke, mis pingutused kasutuks muudab, mõjudes dissoneerivana. Ikka on tegemist kas emotsionaalse pidurdamatuse või pidurdatusega, mis ei luba välisele adekvaatselt reageerida. Kõik tegelased pöörkuvad vastu nähtamat barjääri, avalikustades enese jaoks ühel või teisel viisil salatud süüet, kasvavat hirmu. («Pööre», «Linnalähedases rabas»). «Veelgi lühem lugu» esitab ühel leheküljel iseendasse takerduva siseilma kontsentreeritud näite.

Novelle võiksime lõpetada muinasjutulaadselt: «Ja kui nad surnud ei ole, siis elavad nad kujutluselul kui ainsat elu edasi» ning alustada: «Kui ta poleks öelnud, mõelnud...» või «Kui ta oleks öelnud...» «Lugu sai alguse täiesti ebaolulisest lausest — tühistest nagu sügistuulde lendu lastud puuleht, mõttetust kui siiskardinad varemetses maja akende ees, millest nad äsja olid mööda sõitnud.» («Tõukord Tartu maanteel») Vahelpealne on heitlus sisimast tõusvate kujutuspiltide, võimalike pöörete, üksteisele vasturääkivate mõtetega.

Lavastuslikkus oma siseilma korraldamisel on iseloomulik kõigile, keda autor on

valinud peategelaseks «näidendis, mis on sinu elu» (lk. 24). Autoripoolne lavastus teeb mängu kahekordseks. Teatav võõritatus sunnib seisundinimesi end kõrvalt vaatama või mässib nad, vastupidi, pidurdamatult kasvavatesse kujutlustesse, kuni mõne lausega maandab autor sisepinged tegelikkusesse («Siivutu novell», «Poolkogemata»). Seda võtet ei kasutata ometi tihti. «Veeremängu» viimastes novellides jääb püsima algseis («Juhtum seoses Trapeedi teisikuga», «Arthur Valdese lugu»).

Raamatu «Pööre & Veeremäng» novellide läbiv tegelane on alatasa alustav-lõpetav, iseendasse sulav väljapääsuta siseriingides tammuja. Hirmutavana või mõistetamatusena nähtud-tajutud tegelikkus süvendab omakorda ahistatust ja suletust («Nende aastapäev»). Kaks kehalistest hädadest vaevatud nühki ühel viimasel novembril või «Sõbratarid» mõjuvad kui dekoratsioon millelegi, kuid see miski ise ei ole taandav Maxi kahjurõõmule või sõbrataride meheootusele. «Perekondlike mängude» ja «Ringkäigu» tegelastes võisime märgata sedasama kujundusprintsiipi, tegelastesiseselt määras hingelise suundumuse varjatud kompleks, selles raamatus tõuseb tähtsamaks hingeline liikumine ise. Autori huvi alateadvusliku kui suunava jõu või teadvussetõusu vastu on säilinud. On aga omaette küsimus, kui võrd selline mänguline, välise suhtes irdsesse siseilma süüvimine võib lugejale tüütavaks muutumata tuda kaasa haarata. Ühetaolisuse, korduvuse oht on siingi ning kasvanud sõnameisterlikkus ei tee seda olematuks.

ENE MIHKELSON

LEIDLIK MOTIIVIDELT JA MÖTTELT

Toomas Vint on suurte leidudega novellist. Ta teab, mis novell on, ja tal on pakkuda palju motive — lihtsalt argielust, ent meile haruldaseks näivaid. Muidugi on «Väikse na öises majas» haruldane oma elamuste, kuid ka lihtsalt esitatud sündmustiku poolest. Üllatav meistriteos juba motiivileiult on «Lühike lugu». Nii võistlevad lood üksteisega. Ja siiski pean suurimaks õnnestumiseks «Arthur Valdese lugu».

Friedebert Tuglas kirjutas ja avaldas 1916. aastal essee Arthur Valdesest, kes kujunes elavaks isegi vastu autori tahtmist. Neli aastat hiljem nimetas kirjanik oma essee novelliks, justkui rõhutades, et tegelane on fantaasia vil. Selles essees valitseb sisemine vastuoksus: autor kuulutab radikaalseid vaateid kirjandusele, mida ta oma nime all ei sõandanud veel kaiku panna, ja esitab Valdese novellide näidetena oma varasemaid kõrvalejätud töid. Tuglas põhjendas hiljem oma tööd lihtsalt, nagu oleks ta selle

essee kirjutanud arvustatavate teoste puudumise tõttu. Nii esitas ta loo Tatu Vaaskivile 1938. aastal ja viimane nimetaski Arthur Valdest «kunstlikuks kirjanikuks».

Arthur Valdes osutus tegelikkuses eluvisamaks kui kirjanduses. Hoolimata uuest esitusest novellis, uskusid mitmedki selle kirjaniku teoste olemasolu.

Toomas Vint on Tuglase järel kirjutanud uue novelli, mille tegelane ei ole enam Arthur Valdes, vaid need, kes surnud kirjaniku teostest lugu peavad (või ei pea). Toomas Vindi varem loodud kunstnik Albert Trapeedi on uues novelliraamatus elama hakanud. Siis saabub hetk, millal kunstnik Vennet vaimustub Arthur Valdese kogemata leitud novellist: «Viimasel leheküljel hellitab üksnes külm kuu nooruki liikumatuid pärana silmi... Korraga tajusin, et ma ei ole lugenud kaunitat armastuslugu, just nimelt juttu armastusest, kuigi seal puudus traditsiooniline kaunis armastatu...» Pärast seda kui

on loetud unustamatuid lehekülgi, mis oli lõplik puhastus, enesest ja maailmast lahtitulemine maailma jaatamise kaudu: «Selles on midagi meelelt kaunist, see on veider ülemalul elule läbi surma, võimas tervenemine... ja seejärel lõpp.» Puudubki leitud käsikirjast mõni lehekülg, on novelli mõju siiski täiuslik. Ja kui toosama kunstnik Vennet käsikirja ära põletab, siis on Arthur Valdes lõplikult müüdiis saanud. Ma nimetaksin Toomas Vindi novelli ülevaks paroodiaks, millel ei ole mingeid paroodia tunnuseid. Tahtis Tuglas kord lugejaile tunda anda, et kõige kaunimaid novelle enam olemas ei ole, siis on Toomas Vint viimase novelli leidmise ja põletamisega veel kord kinnitanud Arthur Valdese kunagist olemasolu ning samal ajal seda eitanud.

«Arthur Valdese lugu» tahaksin pidada «Pööre & Veeremängu» novellikunsti tippu-tõusuks.

NIGOL ANDRESEN

ESTICA

3. oktoobri «Literaturnaja Gazeta» avaldas mitu Hando Runnelli luuletust Mihhail Safonovi tõlkes. Luulepõimikule oli lisatud autori foto.

Leedu nädalalehes «Literatūra ir Menas» k. a. 25. augusti numbris ilmus Arvo Valtoni novell «Punane valgus, valge rohelis», mille on tõlkinud Jürate Sprindyte, illustreerinud Grazi-

na Kamblevičiūtė. Novelli tõlkele on lisatud lühilühendavade A. Valtoni loomingust.

Leedu kirjastuse «Vaga» väljaandel ilmus Vilniuses hiljuti surnud noore leedu poeedi Vidas Marcinkevičiuse luulekogu «Roheline kood», mis sisaldab ka tõlkevalikut, sealhulgas Ellen Niidu värse.

Leedu kirjastuse «Vaga» 1980. aasta plaanis on kolm raa-

matut meie autoreilt. Sarjas «Silmapiir» ilmub kordusväljandena J. Smuuli «Jäine raamat», mille esimene trükk jõudis (K. Urbanavičiuse tõlkes ja V. Tolli illustatsioonidega) leedulaste lugemislauale 1962. aastal. Oodata on ka P. Kuusbergi romaani «Vihmapilved» ja M. Männi jutustuse «Toomas Lin-nupoeq» ilmumist.

KÕLBELISED JA KÕLVATUD, SIKUD JA LAMBAD

JOEL SANG

Igas riigis, igas ühiskonnas kujunevad ajapikku välja reeglid, mis korraldavad inimestevahelist suhtlemist. Üks osa neist on kirja pandud rangete seaduste kujul ja nende täitmist kontrollivad selleks seatud organid. Teine jagu reegleid on lõdvemad, nende järele valvab ühiskondlik arvamus. Siia alla kuuluvad viisakusreeglid, kõlblusnormid, üldine etikett.

Etiketi loogiline motivatsioon peitub minevikus. Seepärast on noorus etiketi vastu ikka aeg-ajalt mässu tõstnud, nähes maksvates käitumisnõuetes üksnes silmakirjaliku kometit. Hoolimata näilisest tobedusest, on etiketil siiski etendada oluline osa: ta aitab luua ja hoida sotsiaalset distantssi. Selle poolest sarnaneb ta sõjaväemäärustiku või õpilasreeglitega, mis on välja mõeldud selleks, et alluvatele nende kohta kätte näidata. Igaüks teab omast käest, kuidas rõhutatud viisakus kaitseb indiviidi igasuguste hingepugete ja südamepuistajate eest.

Et suhtlemine toimub põhiliselt keele vahendusel, siis on ka keel allutatud üldisele kombusele. Igas keeles on olemas viisakusvormeleid, millel peale viisakuse polegi enam muud tähendust, näiteks *tere, aitüha*.

— Palun, olge lahke!

— Tänan! Mis te nüüd!

— Pole tänu väärt!

Meie «Kuidas käsi käib?» ootab ehk veel sisulist vastust, inglise «How do you do!» on aga juba päris automatiiseerunud fraas, mille peale ei sobigi hakata midagi seletama.

Ent viisakus ei piirdu kaugeleki vastavate vormelitega, vaid on sisse trüginud isegi grammatikasse. Millegipärast peetakse tingivas kõneviisis pöördumist ontlikumaks kui käskivas kõneviisis vormistatud palvet: «Kas te ulataksite mulle soola!» Või veel parem: «Kas te ei ulataks mulle soola!» Omaette ooper on viisakus — *teie*, mis ei kuulet eesti keele ühildumisuudele (olge lahke, mitte lahked).

Teietamine, mis on meie tulnud ilmselt saksa keele ja kultuuri kaudu, ei ole tänini veel kõikjal lõplikult juurdunud. Maarahvas enamasti sinatab isekeski, kuid suuremate ülemuste puhul pruugitakse ka juba kobavalt *teie* vormi. Sel ajal kui meil teietamine tasapisi üldistub, on mitmel pool mujal, eriti Skandinaaviaaades võimust võtmas üleüldine solidaarsus. Ajuti on püütud teietamisest isegi dekreetidega lahti saada. Nii keelati Suure Prantsuse revolutsiooni ajal teietamine kui vana korra igand. Kui aga revolutsiooniline vaim lahtus, tuli ka *teie* uuesti käibele. Prantsusmaal, kus traditsioonidel on suur jõud, pole vastastikune *sina* noorte hulgas tänini päriselt läbi läinud. Üks sotsiolingvistiline uurimus väidab, et prantslase keelekasutus on otseses sõltuvuses tema poliitilisest meelsusest: näiteks üliõpilane, kes sinatab oma kursusekaaslannat, olevat tõenäoliselt liberaalsete vaadete — pooldavat suurtööstuse natsionaliseerimist, surmanuhtluse kaotamist, vabaar-mastust jms.

Mõnes punktis on meie keeleline käitumine vägagi täpselt reglementeeritud. Kombuluse vaatevinklist jaguneb meie aktiivne sõnavara laias laastus kaheks: tsensuurseteks ja ebatsensuurseteks sõnadeks. Viimaste tarvitamine avalikus kohas on isegi seadusega karistatav. Kõik tunnevad neid sõnu. Need tabusõnad omandatakse tavaliselt juba noores eas, ja mida õpid noores eas, seisab eluaeg sul peas. Sellegipoolest eeldaks juriidiline mõtteviis, et lubamatud väljendid oleksid uskikil ammendava loendina fikseeritud. Kuidas siis muidu otsustada, milliste sõnade puhul rakendada persekutsiooni.

Eri aegadel ja eri maadel on rumalate sõnade nomen-

klatuur tublisti erinev. Puri-taanlikul ajajärgul solvasid naisi rängalt sellised ropud sõnad nagu *rind* või *jalg*. Malherbe'i päevil (1555—1628) sattusid üksteise järele põlu alla sõnad *nez* 'nina', *barbe* 'habe', *joue* 'põsk' jt. Sein 'rind' oli lubatud üksnes ülekantud tähenduses *kõhu* (ventre) asemikuna, *rinda* otsesest tähenduses asendas omakorda *kael* (gorge). Kui prantsuse keelepruuk on aja jooksul suure osa oma kombelusest kaotanud, siis eesti keelest võib tuua kergesti vastupidiseid näiteid. Kes viitsib sirvida Kreutzwaldi «Kodutohtrit» (1879), mis oli maarahvale määratud ja seepärast ka läbinisti maakeeles kirjutatud, võib leida sealt must-valgel peaaegu kõik need sõnad, mille peale kultuurne inimene praegu *vuih!* ütleb.

Võib kaasa tunda Feliks Vakale, kelle uurimisteemaks on kehaosadega seotud väljendid. Vakk alustas targu peast, see osa tema tööst on ilmunud eraldi raamatuna «Suured ninad mürdsid päid». Mis aga saab edasi? Pole ime, kui Vaka töö jääb top-pama ja ta oma uurimusega nabast kaugemale ei jõua: kogutud materjalile on ju raske leida publitseerijat.

Kui asja ligemalt vaadata, siis näeb, et rumalad pole mitte sõnad ise, vaid rumalaks peetakse seda, mille kohta nad käivad. On juba ammu täheldatud, et mõne objekti nimetused riknevad hirmus ruttu ning ei aita isegi see, kui neid tihti vahetada. Omal ajal toodi eesti keelde sõna *kemmerg*, et anda viisakas nimi asjaomasele käidavale kohale. Täna on aga tema staatust juba selline, et häda-pärast sünnib sõna veel avalikult suhu võtta. Sama saatus tabab varem või hiljem paratamatult ka tema järg-lasi. Niimoodi tuleb otsida üha uusi ja uusi eufemisme (peitenimetus).

On eufemisme, mis on aksepteeritavad peaaegu üle maailma, näiteks kreeka- ja

ladinakeelsed terminid, eriti need, mis nimetavad alakeha ja tema talitlusi. (Oleks huvitav teada, kas kreeka-keelsed nimetused on kasutus-kõlblikud ka tänapäeva Kreekas, kus klassikalisel kreeka keelel põhinev katharevusa oli ametlikuks kirjakeeleks kuni sõjaväehunta kukutamiseni 1974.) Võõrkeelsete eufemismide kõrval on arvatavasti igal pool olemas veel täiskomplekt lastekeelseid peitenimetusid a la *kaka*, mida tarvitavad ka peenetundelisemad täiskasvanud.

Eufemismid ei ole seotud üksnes mainitud piirkondade ja eluavaldustega, eufemistlikku ümberütlemist leidub peaaegu kõikjal. Nii meil kui mujal kutsutakse joodikut nüüd *alkoholi kuritarvitajaks*, surnu asemel räägitakse *kadunudukesest*, kes manalasse varises ja endale niiviisi viimse puhkepaiga leidis. ÜRO ettevõtte on mahajäänud maad ümber ristitud *arengumaa-deks*.

Vastres kutse- ja ametinimetuste loendis, mille aluseks on vastav venekeelne nomenklatuur, on mitmetel juhtudel kasutatud eufemistlikku ümberütlemist: *küülikutapja* asemel on võetud kasutusele *küülikutöötaja*, *nülgija* asemel *taksidermist*, *verevalaja* (*разбрызчик*) asemel *verekuivataja*. Siin ei ole mängus ainult mainitud ametiteeste väärkuse, vaid ka praktilised kaalutlused. Peab ju vaatama, et nimetus noori kutsevalikul ametist eemale ei peletaks. 1969. a. pandi õpilased Viljandi ja Pärnu rajoonis hindama elukutseid, ilma et neile oleks enne seletatud, mis ühe või teise nimetuse taga seisab. Muu hulgas esitati ka nimetused *lõpsja-kar-jatalitaja* ja *üksustehnik*, mis sisuliselt tähendavad üht ja sedasama. Selgus, et noored peavad lõpsitehnikust märksa rohkem: too saavat paremat palka, tegevat ka vaimset tööd, tolle töö on puhas (vt. T. Erelt, Kutse- ja ametinimetuste korraldamine. KK 1977, nr. 10, lk. 592).

Selline keelekaunistuspüüd on omane kogu tsiviliseeritud maailmale. Näiteks on Ameerika Ühendriikides asendunud *koerapüüdja* loomade tervishoiu ametnikuga ja *prügivedaja* *garbologistiga*. Eriti uhket nime kannab USA senati saapaviksija — *jalatsite hool-*

duse insener (footwear maintenance engineer).

On meeldiv tõdeda, et meie keelepruuk püüdleb pidevalt viisakuse poole. Kuid paraku ei saa veel nii pea varustada kõiki rumalaid sõnu märgendiga «arhaism». Ikka on veel kodanikke, kes neid pruugivad, kui mitte avalikult, siis nurga taga. Ka ei pääse me ebatsensuursetest sõnadest kirjanduses. Võib ju kutsuda üles eesti kirjanikke loobuma kõlvatutest keelenditest, aga tõlkeoste puhul satume nendega ikka kokku. Üks võimalus on jätta vastavad kohad tõlkimata ja panna joone alla märkus, nagu on tehtud «Svejkis»: «Rõve söim ungari keeles» (lk. 386), «Rõve söim serbia keeles» (lk. 546). Väga praktiline eufemistlik võte on ka vahelejäät, mida tähistab kolm punkti: *keri...*

«Juba aastaid riivab mind teatava vandesõna propageerimine eestikeelses kirjanduses, raadios, televisioonis. Vandesõnade süsteem on keelili täiesti erinev. Eesti «kurat» on aegade jooksul edasi andnud vänet sõimu», kirjutab Malle Tungal 5. septembri «Edasis». Tõepoolest, vandesõnade süsteem erineb keelili. Sealjuures on meie roppuste tagavara võrdlemisi kasin, Saareste sõnaraamatus ei küüni sõimusõnade arv kahe-sajani. Hoopis laiem ja fantaasiarikkam on mõnede ven-nas- ja Ladina-Ameerika rah-vaste vastav repertuaar.

Meie keeleline etikett on siiani arenenud ilma teadliku hoole ja suunamiseta ning on seepärast kaugel ideaalist. Eesti keelemehed pole lihtsalt jõudnud teda tõsisemalt käsi-le võtta. Alles viimasel ajal on Henn Saari hakanud siingi mingit esialgset korda loo-ma. Nii raadios kui ka oma raamatus «Keelehääling» on ta jaganud õpetlikke juhatusi, kuidas teretada ja milal soovida «Head isu!», millal «Jätku leiba!». Iseenesest on see ju väga tore. Siiski kerkib viimaste soovitude puhul ker-ge kahtlus. «Jätku leiba!» on tõesti vana eestiline söoma-tervitus. Kui aga järgida seda tabulisel mõtteviisil põhinevat malli, mis on andnud vorme-lid «Kivi kotti!», «Nael kum-mi!», «Head põrumist!» jts., siis tuleks vist küll soovida sõjajale pigem: «Et kont sul kurku kinni jääks!», lühemalt «Kont kurku!»

VÄGIVALLAVÄLJENDID JA SÕJASÕNAD

Tahan juhtida tähelepanu kurvaks tegevale tõsiasjale, tavaliseks muutunud keele-nähtusele. Sellele, et tänapäeva eesti kõne- ja kirjakeeles võib märgata ohtralt vägivallaväljendeid ja sõjasõnu, võitlust seal, kus pole vaenlast. Visalt püüvad ja ohtralt paljunevad sõjasõnad rahuaegses keelepruugis. Toon mõne näite. «Selle lavastusega (pildiga, romaaniga) lööme küll publi-kul vere ninast välja» — nii olen sageli kuulnud öeldavat kunstiga tegelevate inimeste

ringkonnas. «Dessant raud-teele» — selline oli ajalehear-tikli pealkiri. Lugemisel sel-gus, et mitte sõjamehed ei vallutanud vaenlase raudteed, vaid hoopis rahuaegsed ehi-tusmehed tulid jaamahoonet ehitama. Sõjakat ja vaenu-meelset mõtlemist kohtab liiga tihti. Trükitekstist loeme sa-geli tegevusest mingil rindel. Töö ise ei ole militaarne, vaid kõigiti tsiviilne, rahuaegne. Minul seostub mõiste *rinne* ot-semaid sõjaväljaga. «Sirp ja Vasar» kirjutab: «Väga tihti

kujunes laua ümber istumine raportite andmiseks oma maa olukorrast vastavas rindelõi-gus.» Jutt ei ole sõjategevusest ega lahinguaruannetest, vaid ... Rahvusvahelise Teatri Ins-tituudi (ITI) kongressist rahu-aegses Bulgaarias. Sõnaraama-tu järgi on võitluse vastan-diks *rahu*. Mis asi on sel juhul *rahuvõitlus*? Kas vastandite võitlus? Sisuliselt täpne oleks nimetada rahu poolt olemist *rahupooldamiseks*, nagu seda ka mõnikord on tehtud. *Rahu-pooldajale* vastandub varase-

matel aegadel enam käibel olnud *sõjaõhutaja*. Rahuliku töörahva rahuarmastavas riigis, kus peaks ilmne-ma püüd sõnade ja tegude ühtsusele, peaks ka üldises keelepruugis ilmne-ma püüd rahumeelsele sõnastusele.

Ja veel üks näide. Lugesin algava teatrihooaja puhul teh-tud usutlust: «Oleks vaja kõik korraaks kuradile saata, et jääks aega ennast laadida. Kogu aeg ainult tulistada, tulistada, tulistada» (sõrendus — J. V.). Keda? Siit ilmneb hoiak, mis minu arva-tes ei vaja kommentaare. Või on tegemist kahetsusväärse väljendusväärtusega? Ah, see on lihtsalt niisugune ütle-mi-

ne, see on inimese isikupära-ne, kujundlik kõnepruuk — niisugune seletus ei rahulda. Usun kunsti ja kultuuri, mida luuakse selleks, et luua süga-vamat ja paremat elu endas ja seega enda ümber. Just seepärast on kurb, kui just kunsti-ga tegelevad inimesed kasuta-vad keelt, milles kõnelevad sõda ja vägivallat. Midagi väga olulist on mõtlemises või sõ-nastuses valesi. Kindlasti ka nende märkmete autoril. Juh-tigem siis üksteise ja avalik-kuse tähelepanu vaenuväljen-dite ja vägivallasõnade ohtra kasutamise taga peituvatele põhjustele.

JUHAN VIIDING

MILLIST RAHU ME VAJAME?

Mina kasutasingi ühes oma kirjutises (seoses III kongres-siga) sõna «rinne». Nüüd on see lause üles leitud (vt. ülal). Mis ma oskan selle peale kos-ta? Lause on kehv, ja üldse — pisikese eraasja pärast poleks viitsinud sõna võtta. See oleks preililik. Hoopis olulisem, et J. Viidingu viide belligerentse leksika vchamisele meie aja-kirjanduses on ju üldjoontes õige. Ma toetan tema hoiatust. Aga samas on ta väike-tubli lugu kohati jesuiitlik. Näited on halvad. Kas meele-

ga või mitte, aga desorientee-rivad. Kõigepealt tuleks ikka vahet teha, millistest teksti-dest jutt käib. Kõike ei saa mõõta ühe mõõdupuuga, samasse patta panna. Kuigi Viiding on mulle sõnad ette suust võtnud («selline seletus ei rahulda!»), olen siiski seisukohal, et kunstnikul on õigus kasutada metafoor-seid väljendeid. Nõnda on nad alati teinud. Viiding kui poeet peaks seda teadma. Metafoori-jahil tehakse hüpped väga mitmesugustele aladele: sün-

nitusabisse, musta maagiasse, sporti ja mujale. Ka sõtta. Kui viimasega ei minda liiale, pole häda midagi. Mitte siit ei lähe rindejoon. Mis on luba-tud kunstijurnalistikas stiili huvides, pole kohane massilise päevalehe olmekirjeldustes, kordudes numbrist numbris ja kumuleerudes lõpuks laia publiku mõtlemismalle mõ-justavaks ja tundedünaamikak-piitsutavaks jõuks. Just siit-kaudu saab sündida see, mille eest Viiding õigusega hoiatab. Aga hakata kunstiniimese

tumemeelseid mõttekatkeid oma loominguplaanidest ser-veerima valede sõnade taga peituva oluliselt vale mõtle-mise pähe — see on sama, kui lahutada mõni Viidingu enda luuletus sõnaühenditeks ja võtta ta iga lõigu eest eraldi vastutusele: mis ta nendega öelda tahtis?

Ma olen J. Viidinguga nõus niikaua, kui kõne all on sõda *par excellence*, temaomase sõnavara liigtarvitamine, mille tagajärjel rahuelu paistab tandrina. Aga Viiding näib protesteerivat igasuguse võit-luse, igasuguste pingete vastu. Nii ebaesteetiline kui ninast vere väljalöömine ka pole (vt.

esimest näidet), ometi ei saa seda tingimata Waterloo või Kurski kaarega seostada. Koo-nu pihta andmine pole sõjasõ-na, vaid lihtsalt agressiivsus. Kuid igasuguse agressiivsuse vastu ei saa a priori välja as-tuda. Ma ei ole küll sotsiaal-darvinist, ei arva ka näiteks Konrad Lorenzi moodi (vt. te-ma eelmise kümnendi kõmu-teost «On Aggression»), et destruktiivsus kuulub inimelli liigi säilitamise huvides. Kuid ikkagi on ründav meelsus tihti kasulik nähtus. Ja erialases kirjanduses on agressiivsust ka väga vabalt ja mitmeti tõl-

(Järg 11. lk.)

Eesti säidskulptuuri kannab praegu põhiliselt kujurite keskmine põlvkond, täpsemalt öeldes, selle noorem pool. Hille Palm kuulub siin aktiivsemate hulka. Tema edukus ja teotsemiskindlus skulptuurivallas on paljuskümnite tingitud varasest, ei, pigem juba õigeaegselt algusest. Pärast Tallinna 14. keskkooli VIII klassi lõpetamist suundus söakas tüdruk Tartu Kunstikooli skulptuuri õppima.

«Ei, vanemad ei olnud vastu. Olin ju enne seda mitu aastat õppinud skulptuuri Kalju Reiteli juures pioneeride majas. Nii läksingi edasi õppima. 1962. a. lõpetasin Tartu Kunstikooli. Oleme koos Ellen Kolgiga selle kooli skulptuuriklassi viimased lõpetajad. Mike Tartus skulptuuriklass suleti, ei tea küll öelda, kuid kardan, et meie skulptuuri hõredust on see samm mõjutanud. Skulptuur on tehniliselt keerukas kunstiala, tema saladusi ja võimalusi ei saa kolme-nelja aastaga omandada. Renessansiajal alustati Itaalias skulptuuriõpinguid kümneaastaselt. On aga teada, et Eesti noored skulptuurihuvilised Kunstiinstituudi sisseastumiseksameil teistest vabariikidest tulnukatega enamasti konkureerida ei jõua, sest meie keskkoolilõpetanuil puudub igasugune erialane ettevalmistus. Seda lünka aitas Tartu Kunstikool varem täita: viimasel kursusel modelleerisime juba enam kui meetri kõrguse akti.»

Ometi ei läinud H. Palm ise pärast kunstikooli kohe instituuti, vaid töötas neli aastat «Tallinnfilmi» nukustuudios, kus valmistas teiste kavandite järgi nukke. Enamiku operaator Kõpsi filmilugude tegelastest on valmis teinud H. Palm. 1965. a. otsustas ta siiski uuesti skulptuuri kasuks ja astus Kunstiinstituuti. Kuus aastat õpinguid kujurite A. Kaasiku, O. Männi ja J. Varese käe all ning 1972. aasta kevadeks oli ka kõrgkool seljatanud. Samal sügisel esines noor kunstnik esimest korda näitusel.

Tänaseks on Hille Palmi skulptorikäekiri arenenud omapärase, mitte kellegagi segiaetava kujundlikkuse. Siiski pole tema loomingut nii lihtne tervikuna tajuda nagu ta eakaaslaste Ülo Õuna, Jaak Soansi, Mare Mikofi, Aime Kuulbuschi ja Ellen Kolgi puhul. Selle põhjus näib peituvat H. Palmi loomingukreodo dualismis, kahe stiili-ideaali olemasolus. Kahene plastiline arusaam, mille vahel kujuri looming kõigub, annab Hille Palmi kunstile kohati lausa vastandliku ilme. Üht suunda iseloomustab mitmekihiline kujundlikkus, vormitaju tinglikkus koos ekspressiivse väljenduslikkusega. Selles laadis taiesed («Tantsijatarid», 1976; «Tantsijanna», 1976) moodustavad intorigeeriva osa H. Palmi loomingust. On ju kujundirikkus iseenesest silmaahvatlev, liiatigi peitub neis suur mõtte-tagamaa, mis pakub vaatajaile rohkeid kaasamängimisvõimalusi. Näen siin sarnasust (ja ilmselt ei saa eitada ka mõningaid mõjustusi) Ülo Õuna loominguga.

Teine loomelaad, mida kujur viljeleb, tundub eelmisele lausa vastandlikuna. Taiesed, nagu «Naine õunaga» (1978), «Tüdruk iguaaniga» (1978), «Väike Johannes» (1978) jne., on tööpoolest hoopis teist nägu kui impulsiivsed «Tantsijanna» ja «Tantsijatarid» või seksuaalne «Hetk» (1978). Kui mainitud teoseid püüda seletada, siis iseloomustab neid natuurilähedus ühes olustikulise täpsusega. Samas võime neist leida teatud ühisjooni kunstniku esimeste töödega, nagu «Eva» (1973), «Madonna» (1974) ja «Torso» (1974), milles silm täheldab samasugust tõetruudust, dekoratiivsust, lihtsa ja selge vormikõne austust. Need varasemad tööd sisaldavad kõike seda, mis hilisemas loomingus jaguneb.

Esimeste tegutsemisaastate ühtlase arengu järel tuli loominguline ebakindlus. Kohe mälu löönud «Tantsijataride» kõrval lõi H. Palm mitu teost, mis näitasid katsetusi nii siila- kui sinna- poole. Senisest laadist võib järeldada, et suuremõõtmeliste paatoslike teoste loomine pole talle omane. Seetõttu pakkus meeldivat üllatust näha läinud aastal loomingul stabiliseerumist. «Hetk», õilsast marmorist meeleline kujud, on ühe järjepideva arenguliini ilus lõpetus, head vormitaju ilmutav «Naine õunaga» osutub uueks edasisammuks. Sellele järgnesid pronksist, kaunis, tundeheh «Tüdruk iguaaniga» ning «Väike Johannes» (1978), ja «Tütarlaps rõngaga» (1979), mis viitavad skulptori tahtele uut vormikäsituslust arendada. Neisse tõisse ilmunud olustikumment on väike, aga kõnekas: nõrke loomake tüdrukut peol, katkine tool, millel poiss istub, võimlemisrõngas noore sportlase käes. Kõike ühendab rahulik meeleolu, mis eriti viimastes töodes tooniandev.

HILLE PALMI

SKULPTORITEE

TIINA PIKAMÄE

HILLE PALM. «TÜDRUK IGUAANIGA» (PRONKS, 1978)

KUJUR TÕÕHOOS

HILLE PALM. «HETK» (MARMOR, 1978)

Nüüd oleks aeg küsida, kas selleaolise dualistlik loomelaad on kunstis hea või mitte. Ning ka seda, millele see viitab. Vaagigem siis seda küsimust. Vähem kui kümne aasta mitmenäoline looming näitab kas kunstniku rahulolematust eellooduga, pidevaid stiiliotsinguid või veel ebakindlust oma rollis. Säärane erinevate taotlustega tööde hulk viitab ka sellele, et praegu meie kunsti kummitav stabilisatsioon H. Palmi ei ohusta, küll aga võib teda eklektikasse viia. Või osutab see hoopis erksat temperamenti, kellele ühe kindla, juba käes võtte järjekindel kasutamine vähe pakub? Praegust skulptuuripilti mõttes analüüsides paistab, et väljapaistvamate tulemusteni on jõudnud need kunstnikud, kes oma aines- tikkude paremini tunnetavad ning kindlamalt piiritlevad ja siit tulenenud plastilist vormi süstemaatiliselt avada püüavad. H. Palmi loomingut mitmekülgsus on küll huvitav, see viitab

elavale, välismaailma suhtes avatud kunstnikunatuurile, kuid on samas tema kõige hellem koht. Mitte et kunstniku teostes puuduks sisu ja vormi ühtsus, ei, selle vastu H. Palm ei patusta. Muret teeb käsitletava aines- tiku kirevus koos vormivõtete mitmekesisusega. Üldjuhul viib aines- tiku kirevus kujuri mõne teise kunstniku mängu- maale, mida ta siis ka jälgendama ki- pub. Nii seekordki. Mõne H. Palmi teo- se mõtliivi sarnasus Mare Mikofi vara- semate taies- tega on ilmne. (H. P. «Hetk» ja M. M. «Torso» kätega, H. P. «Väike Johannes» ja M. M. «Sõbrana»). Hea on aga see, et otest sõltu- vust vormikõnes või lähenemises ei avaldu. Täiesti erinev Mikofi- ga võr- reldes on teosed läviv tundelisis, kord tugevalt romantiline, kord vaikselt lüüriline. Siiras, tunde- küllane rea- lism, mis skulptori viimastes kujudes läbi lööb, on üsnagi haruldane nähtus eesti nüüdisplastikas. Kuidas siis sel-

list mitmesuunalist kunstitegemist hin- nata? Hästi, kuivõrd see väldib tardu- mist stampidesse, ja eeldab värskeid loomingulisi otsinguid, halvasti, kui see ei lasse välja kujuneda kindlat kunstnikukäkirjal, paneb istuma mit- mele toolile. Terviklikuma kujuripalge- poole peaks siiski püüdma.

H. Palmi loomingus on teinegi külg, mis ta erandlikuks teeb, see on figuu- riplastika eelistamine portreeskulptuu- rile. Ühena vähestest eesti kujureist (R. Kulla ja J. Soansi kõrval) ei huvi- ta teda ei pea vormi jäädvustamine, näo miimika markeerimine ega psüh- holoogiliste süvakihtide avamine. Inim- keha ilu ja lihaste dünaamika ühes siit tuleneva vormivõtete rikkusega on H. Palmi põhiline väljendus- ja mul- jete edasiandmise vahend. Alasti keha või torso abil saab kunstnik väljenda- da nii teemasid kui ka meeleolusid, ning on meeldiv nentida, et inimkehas peituvaid dünaamilisi variatsioone avab tema mitmepalgeline ja otsiv kunstnikuloomus suhteliselt hõlpsasti.

Siiani on Hille Palm olnud säid- skulptor nagu enamik meie kujureist. Ka ei vasta monumentaalskulptuur tema loomelaadile. Dekoratiivskulp- tuur, mis kindlasti sobib H. Palmi ja teistegi eesti naiskujurite andelaadiga, on meil aga juba aastakümneid varju- surmas püsinud. Mõõdunud sügisel kirjutati sellest ka Hille Palmiga seos- ses. Tsiteerigem:

«Muuseas on too väike sarmikas töö «Tüdruk iguaaniga» kutsunud esile sa- malaadse probleemide ringi varemgi. Probleemiks pole, nagu mulle tundub, sugugi heade teoste vähesus, vaid just nende rakendamatus rahva vaimu ja esteetilise maitse kasvatamisel. Mõõ- dub nädal ja kõik taiesed veetakse järjekordselt kuhugi... Nii kaovad nad kunstisõprade vaateväljalt tead- mata ajaks — võib-olla juubelinäitu- seni. Kaob ka tore «Tüdruk iguaani- ga». Aga miks? Miks ei seosta me ku- jurite loomingut linnade kaunistami- sega?» (E.-K. Savolainen. «Sügisnäi- tus 78». SV 1978, nr. 48.)

Mida arvab sellest probleemist kunstnik ise?

«Dekoratiivskulptuuri vastu vaevalt kellelgi midagi on. Ei ole meil Eestis ju seda muret mis mõnel vanemate kunstitraditsioonidega maal: kas sobib nüüdisaegne dekoratiivtaies sellesse või tollesse parki, kus juba barokk- või klassitsistlikud skulptuurid mee- lolu loomas? Eesti pargid ja haljasalad on enamasti skulptuuritühjad ja mõne raidkunstiteose paigutamine lahtise taeva alla ainult kaunistaks linna. Aga üksnes omal algatusel ei saa neid tege- ma hakata. Skulptuur on kallid ja töö- mahukas kunstiala, oma lõbuks võib teha vaid väikseid asju, nagu «Tüd- ruk iguaaniga». Selle mõtlesin kinki- da lasteajale, kus mu lapsed käivad. Panin enne näitusele välja. Seda aga, et ta ära ostetakse, ei osanud arvata. Nüüd tuleb ära kinkida kips. Tänavu üllatas mind meeldivalt Jõhvi lilla- aiandi dekoratiivskulptuuritellimus. Valmistusin selleks tõsiselt, kavatsesin vormida midagi lillekujulist, pronk- sist... Kahjuks tühistati tellimus pea- gi: ei olevat raha. Ilmselt siis ka tõsist huvi. Aga see on juba üldisem prob- leem.»

Sellele võiks lisada, et olümpiarega- tiga seoses on jää dekoratiivskulptuuri viljelemise ümber ometi kord sulama hakanud. Praegu pakub soodsaid või- malusi aiaskulptuuride vormimiseks järgmise aasta olümpiaprogrammi kuuluv näitus «Lilled ja skulptuurid». Probleemiks jääb aga ikkagi selle näi- tuse tarvis loodavate teoste rakenda- mine Tallinna haljasalade kaunistami- seks. Linna täitevkomitee on seni suhtu- nud asjasse täieliku ükskõiksusega. Ent teha ei ole eriti palju, üksnes vaa- data valmis dekoratiivskulptuuridele sobivad kohad ning valmistada alu- sed.

Hille Palm pole veel esimesest, Kunstnike Liitu astumise personaal- näitusest kaugemale jõudnud. Nii ongi tema tööd üksikute esinemiste ja nä- gemiste jada; need ei moodusta veel ühtset, terviklikku maailma, mille loob heas eksponeeringus teoste koos- nägemine. Skulptorite puhul on ühe kunstniku esinemised üldse harvad. Praegu on noorte kujurite laiemale publikule avastamise enda peale võt- nud Tartu Kunstimuseum. Muuseumi järgmise aasta plaan hõlmab teiste ekspositsioonide kõrval ka Hille Palmi ja tema abikaasa, kujur Lembit Palmi loomingut näituse. Kindlasti viib see Hille Palmi uutele loomingukõrgustele. Just niimoodi on personaalnäitused mõjunud teistele meie noorema põlve kujureile.

RAINE KARP

1. Ma oletan, et lp. toimetuse mõtleb termini «meie ehituskunst» all ehitamisega väliselt sarnaneva tegevuse produkti ENSV-s.

— Importuksed loobitakse pori sisse, et oleks kuivem käia.

— Anodeeritud alumiiniumkate kinnitatakse seinale ja lastakse paar päeva hiljem mürdipumbaga krohvi täis.

— Puhtalt viimistletud fassaadipaneelile kirjutatakse meetrikõrguselt punase värviga «He кypитъ».

— Hoolimata geodeetiliste instrumentide kasutamisest, ulatub hoone ja tema osade mähkimisel viga meetrini (projekteerijalt nõutakse mõõtusid millimeetrites).

— Juba glasuurplaatidega vooderdatud WC kabiinid lõhutakse maha, sest inimene ei mahu sisse.

— Sisekujunduse projekt tuleb ümber töötada, sest osa poste on viltu, osa vale koha peal, osa jämedamad.

— Aknad monteeritakse terasprofiilide abil enne seinade ehitamist. Pärast selgub, et aknad ja aknaavad ei lähe kokku.

— Puhta põranda kõrgust on võimatu määrata, sest hoone eri osades on paneelid või trepipedistid mitmesugustel kõrgustel.

— Jne., jne., jne.

Selline on väike valik teravatest probleemidest «meie ehituskunstis».

EESTI NSV ARHITEKTIDE LIIDU
KONGRESSI EELNE

ANKEET

1. Millised probleemid annavad end praegu kõige teravamini tunda meie ehituskunstis!

2. Milliseid rajatise ja projekte peate kõige tähelepanuväärsemaiks kongressidevahelisel perioodil!

3. Millised on teie ettepanekud kongressil valitavale uuele juhatusel!

Need on kõik ühe nähtuse eri sümptomid ja seda nähtust ennast võiks tinglikult nimetada (ehitus-)kultuuri ja kutse-etiika täielikuks puudumiseks. See nähtus algab vundamendi valesti mähkimisest ning lõpeb pooliku ja defekte täis ehitise häbitu pakkumisega riiklikule komisjonile.

Pilt ajalehes: õnneliku näoga mees annab puust võtit natuke vähem õnneliku näoga mehele. Allkiri: meie ehitajate järjekordne suurepärane kingitus.

Selle nähtusega on võimatu võidelda, selle tagajärge võimatu prognoosida. Naeruväärne on sellistes oludes kõnelda komplimente ehituskunstist eesmärkidest. Vastupidi. Ehituskultuuri süvenev allakäik mõjustab emotsionaalse tagasisidega ka projekteerijaid: on tekkinud projekteerijapoolne hoolimatus. Projektides leidub praegu vigu, mis kümme aastat tagasi olid mõeldamatud. Eriti halvasti mõjub autorijärelevalves käimine. See on nagu jalutuskäik surnuaial.

Käid ja meenutad kadunukesi, s. o. ideid, mis kunagi projektis sisaldusid. Ennustad, millised järgmisena maetakse. Vahetevahel on õnn ka isiklikult matustel osaleda.

Viimane koosolek linnahallia. Valminud on merepoolsete vaateplatvormide tugiseinad. Kontrollmõõtmistest selgus, et esimene sein on 90 cm teljest vasakul, teine 70 cm viltu, kolmas 18 cm viltu, neljas 90 cm teljest paremal ja 40 cm viltu.

Need platvormid peavad lõpetama mere ääres üle 400 m pikkuse ja üle maja viiva jalakäiguteede süsteemi, mis koos käsipuude ja treppidega moodustab linnahalli põhilise kujunduselemendi. Ainuüksi süsteemi plaadistuse mõõdus paikamängimiseks kulub üle kahe kuu. Nüüd selgus ühe hetkega, et süsteemi merepoolset otsa ei ole enam. Taksojuhid pidid hästi teenima, aga kuuldavasti on seal kõik kohad täis. Tuleb vist arhitekt edasi olla. Vähe-malt esimese infarktini. Või minna ehituse peale. Sinna kõlbab igaüks.

2. Mitmel pool Eestis EKE süsteemis ehitatud kaulsaid hooneid pole valmis peast juhust olnud näha. Tallinna objektidest arvan parimaks partei Mererajooni komitee maja (arh. M. Kusma). Väga hästi mõjub tänavafondis ka Kirovi kolhoosi hoone Pärnu maanteel (arh. A. Eigi).

3. Mittemingisuguseid.

Või siiski. Võiks proovida natuke ilma parandada. Ühisel nõul ja jõul. Ajakirjandust ja raadiot kaasa tõmmates. Põllumees ütleb kindlasti aitäh.

Ellinor Piipuu. «Laps kala söömas» (1973)

Ellinor Piipuu. «Puto» (1978)

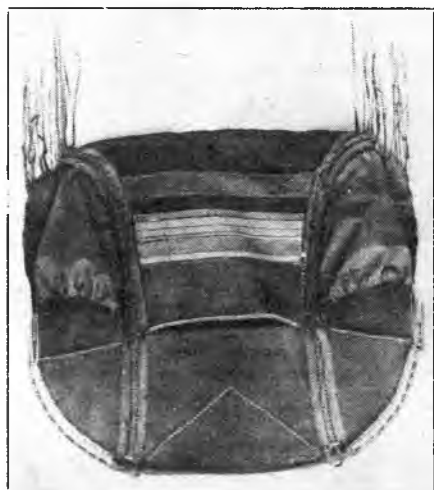

Aino Lehis. Nahklaegas

Kunstisalongis võis tutvuda kahe väljapaistva tarbekunstniku, keraamik Ellinor Piipuu ja nahakunstnik Aino Lehis loominguga. Piipuu ekspositsioon koosnes aia- ja dekoratiivplastikast, s. o. kunstiajandusest, milles ta ise meil Eestis on kõige tulemuslikumalt töötanud. Väljapanek hõlmas ajaliselt enam kui kahtekümmend loominguaastat: vanim taies, «Tüdruk hanedega», pärines 1958. aastast, värskeimad tööd olid modelleeritud aga käesoleval aastal. Kuid vaatamata erinevatele valmimis-aegadele, tunnetab vaataja Piipuu loomingut meeldivalt kompaktselt ja ühtlase tervikuna. Mingeid stiililisi seoseid ei ole siin, kuid tema kunstnikumina sisemisi loomisimpulsse on aeg vähe puudutanud. Piipuu loomingut kandev idee on hümne elule ja selle parimatele väärtustele. Tema loomingut eluajast ja sisemiselt terve hoiak ei välista huumorit, kuid mõistagi on see heatahtlik, mitte sarkastiline. Seda vaimset hoi-

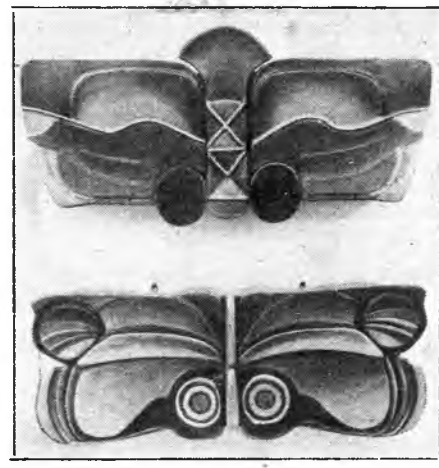

Nahakunstnik Aino Lehis, kelle töid võib näha Tallinna Kunstisalongis, on samuti juba pikka aega meie kunstielus tähelepanu äratanud. Tavaliselt on kunstnik silma paistnud peenemaitsega, veidi lüürilises laadis kujundatud koidete, laegaste, karpidega. Seekordses väljapanekus on A. Lehis pearõhu

Aino Lehis. Nahktasku

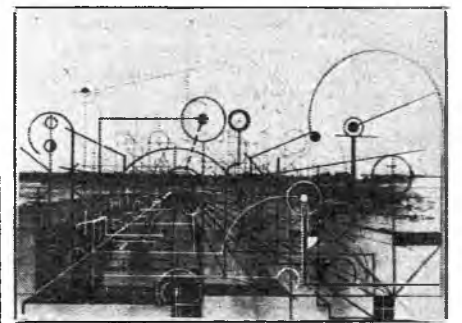
kut toetab kunstniku taieste vormiline külg, mis on avaralt üldistav ja dekoratiivne. Kuid just sellisena, dekoratiivse ja veidi lihtsustatult üldistava vormikõnega täidab Piipuu keraamiline plastika kõige paremini oma funktsionaalset ülesannet — olla aia või interjöörilise ilmetaja, selle dekoratiivne ehe.

Aino Lehis. Nahklaegas

asetanud dekoratiivvormidele, kasutades ka uut, meil suhteliselt vähe viljelatud aplikatsioonitehnikat. Üksikute värvilistest, erksatoonilistest nahatükidest on kokku õmmeldud seinavaip, nüüd moesolevad seinataskud ja -taldrikudki. Järgmiseks arenguastmeks tuleks pida skulpturaalse vormiga seinalaekaid.

JÜRI OKASE TÖÖDE NÄITUS PÄRNU TEATRI PALMISAALIS

Jüri Okas. «Rekonstruktsioon»

12. oktoobril avas Pärnu teater uue hooaja statsionaaris. Ja samal päeval avati teatri Palmisaalis Jüri Okase tööde näitus. Ei oleks mõtet rõhutada seda üheaegsust, kui ei tahaks veel kord väljendada kurba meelt, et kunstinäitused nimetatud saalis nii juhuslikud ja harvad on. Ehkki see on linna kõige avaramate ekspositsioonivõimalustega saal, kus igal õhtul käib 500–600 inimest; ehkki siin on toimunud Malle Leisi, Jüri Arraku, Sirje ja Leo Lapini jt. kunstnike huvitavaid näitusi, mis on tõestanud ruumi sobivust. Tihti on saali seinad kuude kaupa lagedad. Oleme mõne kunstnikuga rääkinud, pakkunud saali. Nad on tundnud põhimõttelist huvi, kuid öelnud siis, et niisuguse näituse ettevalmistamine, piltide raamimine jne. minevat kulukaks. Ei tea. Aga väljapanekud Tallinna Kunstisalongis? Neidki võiks hiljem Pärnus eksponeerida. Igal juhul suur tänu Jüri Okasele, kes on toonud meile oma huvitava näituse. See on lahti 10. novembrini. Mis saab edasi?

INGO NORMET

ESTICA

■ Ajakirja «Tõrvestvo» 8. numbris nägi trükkalast Jaak Olepi artiklit «Mälestusmärk Tammsaarele», mille autor tutvustab ajakirja lugejale kujur Jaak Soansi ja arhitekt Rein Luubi loodud monumentaalteost Tallinnas.

■ Kogumikus «Nõukogude monumentaalkunst '75–'77» (ilmus käesoleval aastal) on teiste monumentaalkunsti käsiteliste artiklite seas ka Hilar Jaanuse kirjutis eesti monumentalistide Dolores Hoffmani ja Eva Jänese loomingust.

■ Ajakirja «Dekorativnoje Iskusstvo» 9. numbris ilmus Maria Kallingu kirjutis «Ära õmble, emake, uut sarafani minule», milles autor käsitleb rahvakunsti mõju-tusi nõudeaegsele moele.

■ Ajakirja «Detskaja Literatura» septembrinumbri 1979 tähistatakse Nadežda Nazarevskaja kirjutisega «Ma lihtsalt joonistasin...» Edgar Valteri 50. sünnipäeva. Lisatud on kunstniku pilt ja raamatuillustratsioone.

Jelena (Laura Baumverk) ja Astrov (Raivo Trass) Natalja Petrova lavastatud «Onu Vanjas».

RAKVERE TEATRIL ALGAS 40. HOOAEG

Ei tähenda nüüd seda see,
et juubelit¹ me tähistame pea.²
Seks aega kulub aasta veel,³
viinakuus⁴ kaheksakümmend — oota, tea.

Meil kavas mitu näidendit⁵ —
nii klassikast on võetud «Henry IV»⁶ ja ka «Isa»⁷,
lastele saab varsti valmis Maršaki «Kassimaja»⁸ —
mis tundeist, vaimust räägiks.⁹

Ka tänapäevast mängime me maha
üht lugu rongis, neist, kes alla kirjutada ei taha,¹⁰
teises lähedasem miljöös:
rand, kivid, meeste-naiste töö.¹¹

Nii kokku võtta tahame me võimed ajalisel hetkel,¹²
et mõelda öeldust, öelda mõeldut
ning jälle jätkata¹³ oma pürgimiste retke.

KOMMENTAARID:

¹ — 25. veebruaril 1940 avati pidulikult vastvalminud Rakvere Teatri hoone. 4. novembril 1940 algas esimene hooaeg.

² — juubeli tähistamine on planeeritud 1980. a. novembris.

³ — alanud hooajale on plaan-

nitsetud järgmised tähtsamad üritused:

a) Eesti NSV teenelise kunstniku Eldor Valteri austamisõhtu 50. sünnipäeva puhul;

b) sefussilepingute uuendamine Paide ja Kohtla-Järve rajooniga;

c) Rakvere III teatriball;

d) Eesti NSV 40. aastapäeva tä-

histamine vabahoovastusega Vallimäel;

e) olümpiakülalistele mõeldud etendused Tammsaare Põhja-talus.

⁴ — siiski novembris.

⁵ — plaanis on kaheksa esitendust: novembris A. Kitzbergi «Veli Henn ja Henu velli» (O. Toomingu instseneering, T. Hanschmidt'i lavastus) ja detsembris J. Rainise «Armastus on tugevam surmast» (A. Kampe lavastajadebüüt).

⁶ — W. Shakespeare'i «Henry IV», lavastaja R. Lehespalu.

⁷ — A. Strindbergi «Isa», lavastaja R. Trass.

⁸ — lavastaja R. Lehespalu.

⁹ — mõeldud on inimvaimu elu igakülgset väljendamist.

¹⁰ — A. Gelmani «Meie allakirjutatud», lavastaja R. Trass.

¹¹ — A. Uustuuldi «Meri mehi ei peta», lavastaja R. Trass.

¹² — teatri koosseltsus on toimunud mõned muudatused: direktor — K.-E. Morka, asedirektor — K. Eller, peakunstnik — R. Babitševa (ERKI).

¹³ — 1980. a. sügisel alustab teater 41. hooaega uuenenud näitlejakooresseisuga konservatooriumi lavakunstieriala diplomandide näol.

Peanäitejuht
RAIVO TRASS

«TUULTE PÖÖRIS» TRA DRAAMATEATRIS

Lavastused on tõeksvõtluspakkumised. Nad pakuvad täis-, pool- ja vee- randtõde, vahel pakuvad nad ka tõenäosust ja väljamõeldist, ent olemuses püüdnud ikka kunsttõe poole. Neid võetaksegi tõeks või mitte ning selle järgi on nad kas head või halvad. Kuidas võtta Mikk Mikiveri lavastust «Tuulte pöörises»?

Esimisel pilgul üllatab, et August Kitzbergi suur psühholoogiline, sotsiaalne ja poliitiline ajastunäidend on TRA Draamateatris kohandatud väikese lava tarbeks tagasihoidlikuma mahuga kammernäitemänguks, milles draama- näitlejad mõjuvad dirigendi väljatõmmatud kammeransamblina ja isegi solistidena oma piiratud võimalustega mängupunktidest ja misantseenidest. Aga pea veendunud, et ka siin lavastades ei ole midagi kaotatud teose psühholoogilisest toonusest ega sotsiaalsete ja poliitiliste probleemide pulsist. Siingi sünnib kitzbergliku talupoja- maailma nn. antiigivõlu. Etendusel väikeses saalis on voorusigi: näitlejate lähedasmast koosseksisteerimisest publikuga tekib intiimne usalduskontakt; väikeses vahemaa tõttu saab kangelasi asetada tõeliselt suurde plaani, mida lavastaja oma kavatsust realiseerides sageli ka teeb. M. Mikiver on ise hea näitlejana lavastuse osalised suunanud sedapuhku hästi sügavale sissepoole, kust algavad psühholoogilise teatri kõrvõimalikud mängumaad. Oleme nende intensiivsete elamuste mõjuvalas ja etenduste vältel on järjest tugevnenud nende kerge- de tormid ning katastroofipustused. Sissemängimist viimistletakse aina. Veel on siin- seal väljendusvahendite vae- susest, igavaidki steene, ka al- la- ja ülepakkumisi, ent la- vastuse taotluslik raam, mil- lele kõik allutatud, on üha rohkem tähtsust ja tagab ilmsesti täieliku paikamine- mise. M. Mikiveri huvitab siin eriti psühholoogia, aga ka olustikulist ekvivalenti peab ta tähtsaks, mistõttu võime rääkida psühholoogilis-olusti- kulisest klassikalavastusest. Aga see, mida näeme, on uuel tasemel antud psühholoogia ja olustik. Mõjuva sõna tervi- kus ütleb Aime Unt oma napi lavakujundusega. Olulised on täpne liikumine ja muusika. Unustatud vana taaseltami- sena on siin tões ja vaimus kuulda, kuidas «kagu kukub ra'al», lammus määgib, ööbik laksutab, koer haukub jms. Nõnda elustub talumiljö. Oma taotlustes on lavastus

autoritruu suuna jätkamine Eestis, mille hea näide oli Raivo Trassi «Vanad ja noored»-lavastus Rakvere Teatris. Kas see on teatralisest teatrist ja intellektualismist väsimise tundemärk, et teater liigub uuel astmel jälle võlu- va lihtsuse ja loomulikkuse poole, kus on inimlikkust ja asjatõsust, elulisust ja rah- valikkust, näitab tulevik.

Oma tõeksvõtlupakkumise kunstiliste probleemide sees on M. Mikiveril aga tulnud lahendada ka raskemaid probleeme. «Tuulte pöörises» huvitab ikkagi see, kuidas on lavastuses realiseeritud reži- söörikontseptsioon, ning kas on seejuures valitud tee õi- gustatud aine vastupanu võit- misel.

Mikk Mikiver näib võtvat kõnesolevat ajastunäidendit hästi komplitseeritud eetika- näidendina, mis kujutab re- volutsioonile kaasajooksja käitumismotiive ja eetikat, kapitalistlikul arenemisteel oleva küla peremeeskonna seisusehoiakuid ja eetikat, aga samuti armastajate õigu- si ja eetikat. Teos veenab, et neil kõigil võib korraga olla õigus ja mitte, üle kõige aga maksavad kõrgeimad inimsu- seadused. Ent ka eetikand- dendina raskendab seda la- hendada temas peituv ob- jektiivne vastuolulisus. «Tuul- te pöörises» tegevusaeg kat- tub esimese Vene revolutsioo- niga ja peategelast Jaani kui revolutsioonile kaasajooksja võib hõlpsasti ära vahetada revolutsionääriga, esimesele tehtud kriitika võib üle kan- duda teisele, mis tuleks aga ideoloogiliselt kahjuks. Siin tekitab segadust seegi asjaolu, et autor annab Jaani algul sümpaatsena (ta tahab oma esivanemate talu tagasi, kait- seb suguvõsa huve), ent lõpus inimlikke näojooni kaotanud kurjategijana, sest temast saab talupoletaja ja kahekordne mõrvar (M. Mikiver lubab tal meeltesegaduse tõestuseks kolmandana maha lasta ka põlise taluperemehe Jaagu). Kuigi Kitzberg on väitnud, et ta ei luba Jaani näha revol- utsionäärina, vaid revolut- siooniga kaasajooksjana, siis objektiivselt on vaatajal ome- ti teose tekstist raske üksnes nõnda aru saada. (Oms selles ainult «uue aja lentsõnad» või ka isiklikust veendumu- sest kantud tõde?) Sest fakt on, et Kitzberg ise ei poolda-

nud 1905. a. sündmuste torme ja «Tuulte pöörises» ümber- töötamisel on ühest ideoloogi- list mõju avaldanud sama- moodi revolutsioonisse suhtu- nud konsultandid A. Jürgen- stein ja K. Menning.

Ka Draamateatri 1970. a. la- vastuses, mille oli välja too- nud kadunud Ben Druil, asus Jaan niivõrd kangelase ja antikangelase vahelisele, et ikkagi eksitas vaatajaid. M. Mikiveri režiis on selge: Jaani me ei võta revolutsionäärina, vaid autori tahte järgi sellele kaasajooksjana, kas või mäs- sajana, isiklike arvete öien- dajana jne. Selleks on režiis- sör kärpinud Jaani loosun- gitekti ja püüdnud vältida ekslikke järeldusi peategelase- le ning teistelegi asetatud rõh- kudega. Teguviisi näib õi- gustavat koguni eesti teatri ajalugu oma seitsmekümne kolme aasta pikkuse kogemu- sega «Tuulte pöörises» lavas- tamisel. Meie kutselises teat- rites on olnud ligi kaksküm- mend kõnealuse teose lavas- tust, mis aga eespool osuta- tud vastuolulisuse tõttu on ol- nud enamasti ikka ebaühtlased ja menuta. Nüüd on M. Mikiver püüdnud võimalik- ku arusaamatust tekitavat sotsiaalset ja poliitilist lii- ni mahendada ning üle- maalise vabadusvõitluse lee- gid andnud läbi armastus- kolmnurga ja inimeste psüh- holoogia. Nii jõuabki ta re- volutsioonilise ajastu ja too- kordsete agraarolude kajas- tamisest südamelähedase tee- mani, milleks on tänapäeva erutavad eetikaküsimused. Lavastus võtab, kui tohib nii

öelda, oma kaitse alla elu ja inimesed, headuse ja inim- likkuse, armastuse ja õiglu- se, ning heidab valgust neid ohustavatele totaalsete print- siipide esindajatele (Jaan, Kaarel). See on terav lavastus inimestevahelise võitluse lu- batud ja lubamata reeglite, inimese mina väiklusest ja suurusest, petlikust õnneihast ja traagilisest eksimusest. Igatahes ühtib M. Mikiveri lavastuse üldhumanistlik suu- nitlus Kitzbergi enda omaga. Tema lahendus ei paku pet- vat tõenäosust, vaid huvita- valt võimendatud kirjaniku- tõde.

Samas ei saa aga vältä, nagu oleksid kadunud kõik väärti- tõlgendamise ohud revolutsioo- nile kaasajooksja kriitikas. Ka praegune tõlgitus nõuab äärmis- telt suurt mängutäpsust, sest muidu võib hell ja komplitseer- tud teema maksta teatrile endale kätte.

Martin Veinmann Jaanina tu- leb järjest veenvamalt toime antikangelase rolliga. Ta ulatub selles traagiku mõõtemetel, mis peab tragöödiavastuses nii ole- magi. Kuju on individuaalseer- tud ja üldistatud kui nn. üksik- nähtus. Tema psühholoogiline kõik mõistetavast isiklikust val- lust meeleute tegudeni väljas- pool revolutsiooni õigusi ja eeti- kat on näitleja hästi motiveeri- tud. M. Veinmanni Jaani ei tee klassiteadlikuks meheks isegi «Internatsionaali» oskamine prantsuse keeles. Sulasesse aja- pikkul imbutud vimm ja enese- haletsemise kasvavad kurjust ning viimaste sansside kaotami- ne (tal ja Leena) panevadki te- ma mikro- ja makromaailma alustalad kokku varisema. Hin- gedialektika kujutamises on Veinmann märkimisväärtne praegugi. hoolimata vajalikest edasi- sest tõöst selle suurema kunst- tikõpsuse lisamisel. Varasematel etendustel kiirgas ta ennast rohkem sissepoole, kuhu jäigi mingisse punkti kinni. Nüüd on ta läinud lahti ja kiirgab ennast

ka väljapoole, millega on tugev- nenud tema mehisus ja jõud, eesmärgikindlus ja tahe võitlus- se astuda talu ja Leena pärast. Uhes sellega on tugevnenud näi- dendil konfliktid ja katastroofi paratamatus ning karakteri kitz- berglik alge. M. Veinmanni män- gus on mitmeid meeldejäävaid, suuri steene: Jaani põhimõtte- line ja isiklik kokkupõrge oma võistleja Kaarliga (paremini õn- nestub Kaarli osatäitmine Lem- bit Ulfaki dublandil Tõnu Mik- iveril), Jaani suveõine kirglikku- me pihtimuskõnelus Leenaga, Jaani ja tema ema vastastikune vandenõulikult põhjalik hänge- pulstamine lavastuse esimeses pooles, aga samuti Jaani vallan- damine sulasekohalt ning tema tagasipöördumine kohutava ar- veteleandajana lavastuse teises pooles.

Kitzbergi Leenal on tempera- menti tulistust ja mõistust. Helle Pihlaku Leenal oli algul esimest vähem ja teist rohkem. Näitle- janna eneseleiputusseis kuu- loomisel on jätkunud. Tema esialgu antud huvitav, lakoo- niliste piirjoontega mõistuse- nalne on järjest rohkem muu- tunud avatud südame ja kee- ruka sisevõitlusega kange- lannaks. H. Pihlak suudab luba päris mõjusalt välja mängi- da kolme mehe (Kaarli, Jaani, isa) vastandlike mõjude, isenda temperamenti ja mõistuse, pat- tulangemise ja kõlbelse ärka- mise ristkorutust. H. Pihlak näib olevat jõudmas uue kvali- teedini rolli lahendamisel psüh- holoogilises noodivõttes. Lembit Ulfaki Kaarel on Jaani vastas- kuluna filigraanselt ja täpselt individualiseeritud talunik. Näi- leja on hea ironilise suhtumise- ga kujutanud tema ühistekvusi- likku rääkimist oma liberaal- seva Ederakonna vankri ees ja positiivsuse nimel mõrsja ooda- talaskmist. Sama rolliga on la- vastusse tulnud dublant Tõnu Mikiver, kellel on hallikuueme- hena vahest rohkemgi taluhõngu hõlmades ja peremeest hinges. Ainult lavastuse teise poole kaks kulminatsioonist (Leena lan- gemise avalikkustele ja kohtu- mine Jaani kui Leena mõrvari- ga) on tal mänguliselt veel vae- sevõitu. Heino Mandri Jaak on lihtne ja monumentaalne, suur ja orgaaniline peremehekarak- ter. Pärast tema Vargamäe And- rest parim «raudne vanamees» Eesti laval. H. Mandri Jaak muu- tis «Tuulte pöörises» seni mää- ritud kolmnurga nelinurgaks, ühendades armastajatega vajaliku mõistusehääle. Ellen Liigeri Anu oleks innustanud kadunud Sergei Levinit kirjutama temast teemal «Suuri kordaminekuid väikestes osades».

M. Mikiveri on mitmest tema viimase aja suurest lavastusest hoolimata peetud eelkõige näi- lejaks ja siis alles lavastajaks. Näis, et Voldemar Panso kesk- likka jõudnud andekas õpilane peab tunnustama kõigi kahel peeglasusel kihutajate kogemusi: võidupärga on raske saada kor- raga mõlemal. Vahest tõesti võis tema lavastuslik hakata pidama rohkem headeks ja korralikeks kui erilisteks ja üllatavateks (nii oli varem). Põhjuseks on võima- lik ka senise lavastamislaadi ammendumine. Sest tõendab ju maailmateater režiikunsti lakka- matu teisenemise seadust. Selle- pärast pole imestada, et 'segi meil nn. režiissuuriplahvatuse põhjustanud Jaan Tooming on hakanud oma modernset laadi ümber häälestama. Kas M. Mik- iveri lavastus «Tuulte pöörises» ei muutugi täheks tema teatri- tegemisel? Igatahes, «Tuulte pö- rises» mõjub värske võrsena.

ELEM TREIER

Jaak (Heino Mandri) ja Kaarel (Lembit Ulfaki).

Moskvas toimunud XI rahvusvahelisel filmifestivalil esindas Nõukogude Liitu S. Kuliš täisvahelisel filmifestivalil esindas Film räägib Tsiolkovski, peaosas kehastab Jevgeni Jevtušenko. Allpool avaldame lühendatult Jevtušenko artikli «Hüpe saalist ekraanile», milles poeet — nüüd ka filminäitleja — jutustab oma filmitööst.

See oli vist neljakümne seitsmendal aastal, kui lugesin õhtulehest kuulutust, et vajatakse poisse filmi «Viieteistkümnendaastane kapten» peaosas. Hommikul ei läinud ma kooli, vaid filmistuudiosse. Vaimustuse ja õudusega silmitses noorte kaptenikandidaatide pikk järjekord dermatiiniiga kaetud ust sildiga «Režissööri abi», mille tagant kostsid umbes taolised hääled: «Kujuta õilsat raevu! Hei, sina, kas sa ei oska vene keelt või? No misasja sa koperdad? Issand, mis nämmutajad need meie koolilised küll on!» Uksest paiskusid nagu keeva veega kõrvalt välja läbikukkunud kaptenid, punased häbiplakid kaelal. Olend nimega «Režissööri abi» joonistus mu kujutluses justkui karvasena, hiiglaslikuna, suust paiskuma musta suitsuga. Kui avasin kandidaatide higestest peopesadest niiske käepidemega ukse, nägin tuba, mis tundus algul tühjana, ning alles seejärel märkasid ma lauaservalt istuvat tibatillukest viltuvarjunud lipsuga inimest. Iga hetk paistis ta lauaservalt maha kukkuvat, nii äraaevatud näis ta. «Noh...» sõnas ta mulle vaikse meeleheitel, vaatamata mulle otsagi. Heitunud silmi punnitades hakkasin kogu jõust karjuma Surkovi luuletust «Häda teile, Oderi, Elbe ja Reini emad, ei pöördud idast pulmapäevaks tagasi teie pojad...». Ta tõstis hämmastunud silmad ja nihkus minust teatava kõhedeusega eemale. Seejärel ta ohkas: «Noormees, kas sa ei teaks midagi lihtsamat? Noh, kasvõi valmi...» — «Ma ei armasta valme», teatasin ma kindlalt, olles häälestatud «õilsale raevule». «Mine, noormees, mine», sosistas ta peaaegu anuvalt. «Sinu raev on liiga õilis. Sa kohutad mind, noormees.»

Viieteistaastast kaptenit mängis Seva Larionov, kellest hiljem sai tuntud näitleja.

Täpselt kolmekümne aasta pärast helistati mulle stuudiost «Mosfilm». «Räägib režissööri abi Tšikireva...» Sõna juures «režissööri abi» taastus minus silmapilkselt mälestus minu kuulsusest lüüasaamisest. «Kuliš teeb filmi Tsiolkovski... Kas tahaksite proovida?» Ma pomisesin midagi. Lisaks kurvale assotsiatsioonile seoses sõnaga «režissööri abi» oli mul veel kibe järelemaitsmise kahest teisest ebaõnnestunud katsest mängida Pasolini filmis «Matteuse evangelium» ja Rjazanovi filmis «Cyrano de Bergerac».

Teist lugu on kirjeldanud Rjazanov oma raamatus «Komöödia nukker nägu». — «Kuid ma ei sarnane Tsiolkovskiga», ütlesin ma Tšikirevale.

«Pole tõsi», vastas Tšikireva. «Minu mees on meie grupi grimeerija. Hiljaegu vaatasime televiisorist nõukogude luule õhtut, ning kui te luge-

* Vene keeles «помреж» (tlk.).

Jevgeni Jevtušenko esineb festivali pressikonverentsil.

JEVGENI JEVТУШЕНКО

OMA FILMITÖÖST

site «Simbirski laata», ütlesime nagu ühest suust: see on ju Tsiolkovski... Tulge homme...»

Ma ei võtnud asja eriti tõsiselt, kuid läksin siiski. Ja siinsamas grimeerimistoas toimus kohtumine, mis pööras midagi segi mu hinges ning sundis mind, nagu öeldakse, «äärmuseni mobiliseeruma». Minu kõrval peegli ees tugitoolis istus endine poiss Seva Larionov, rekvisiit — deputaadi — märk — revääril. Välimuse järgi otsustades mängis ta ilmselt mingis filmis ministrit või oblastikomitee sekretäri. Ta tundis mu ära kui luuletaja Jevtušenko, kuid muidugi mitte kui oma ammust õnnetatut võitlejat. Taas lüüa saada Seva Larionovi juuresolekul ma juba enam ei võinud.

Mihhail Tšikirevi käte all sündis mu uus nägu. Peeglist vaatas mind täiesti tundmatu inimene. Olema ta veel Tsiolkovski, polnud see enam ka mina. Sisse tuli Savva Kuliš — näiliselt juhuslikult. Temaga seovad meid kakskümmend aastat kestnud kõige soojemad, sõbralikumad suhted, mistõttu tal olnuks psühholoogiliselt raske mind «proovida». Eks helistanud Galina Tšikirevagi mulle mitte tema, vaid enda nimel. Spetsiifiline filmitöö takt. Näitlejaskonnas tuleb ebaõnnestunud «proovide» järel ette mitte ainult isiklikke solvumisi, vaid ka sügavaid, ravimatuid traumasid. Kuid Kuliš ei kannatanud juhusliku külastaja rolli välja: hämmastusega vaatas ta mu uut nägu, ning ta silmis süttisid ahned professionaalsed sädemed. Mängitud ükskõiksusest ei jäänud jälgegi. «Fotoproovile», ütles ta kiiresti ja karmilt, «homme aga hakkame proovi tegema.»

Kuid homme proovi ei tul-

nud — tuli loeng. Elav, vastukäiv, mitmeplaaneline. Kuliš rääkis mulle esimesel korral tõsiselt mitte stsenaariumist, vaid inimesest, kelle kuju sisaldas minu jaoks ootamatusi. Ning mina arvasin, et tunnen Tsiolkovski! Paljude eksimus, kelle «eruditsioon» põhineb sarjal «Tuntud inimeste elu». Üldlevinud ettekujutus on Tsiolkovski vaid geniaalne iseõppijast leidur. Peale seda aga, kui olin tuhninud arhiivides, hoolikalt lehitsedes kolletanud kaanega brošüüre pealdisega «Autori väljaanne», kerkis mu ette suur mõteline — põhimõtteliselt uue, kosmilise filosoofia looja.

Tsiolkovski oli realist — ta mõtiskles küsimuse üle, kus hakkab elama inimsugu: maa-keral jääb üha kitsamaks ja kitsamaks. Ning Tsiolkovski tõstis pilgu tähtede poole, maailmaruumi lõpmatuse poole.

Raketi printsiip mõeldi välja juba palju sajandeid enne teda, kuid tema oli esimene, kes ühendas kaks mõistet: «raket» ja «kosmos». Ning Tsiolkovski alustas tööd hõlme ja ülehõlme jaoks üleüldse inimese nimel. Tsiolkovski moraalne võit aja ees seisnes selles, et, lendamata ise ainult korda aeroplaanilgi, nägi ta ette psühholoogilisi muudatusi inimeste vaadetes Maale, kui nad näevad Maad kosmosest.

Sellisea kerkis minu ette inimene, keda pidin kehastama. Kuidas aga mängida inimest, kes seisab minust endast märgatavalt kõrgemal?

Iseennast maha salata? «Teeselda» Tsiolkovski? «Ära mängi... Ole sina ise...» rääkis Kuliš. Kerge öelda, kuid see ongi ju raskeim — olla sina ise. Lisaks muule oli mina ise ju veel Tsiolkovski. Võib-olla polnud režissööril õigus? Ei, tal oli õigus. Olla sina ise — see tähendab va-

baneda kõigest laenatust endast, tuua endast päevavalgele vaid parim. Ainult siis, kui me puhastume kõigest, mis ei ole meie ise, läheneme me suurusele. «Ma ei vaja seda, et sa räägiksid Tsiolkovski sõnu... Mul on vaja, et sa neid mõtleksid...» raius mulle teravalt Kuliš. Ehk tõukas ta mind minu enda isiksuse minetamisele? Kokkupuude teiega, armastatuga, isegi enda mina lahustumine temas pole kunagi kaotus, vaid eneseleidmine. Mida kaugemale arkipäevast, olustikulisest isendast, seda lähemale tõelisele isendale, seda lähemale sellele, keda armastad. Ning Tsiolkovski olin ma hakanud armastama, ja seda alatiseks.

Film on valmis, selle kohtunikuks ma olla ei saa. Olen veendunud, et Tsiolkovski tuleb veel palju raamatuid ja filme, ning lootan, et paremaid kui meie oma. Kuid sõna «meie» on minule püha, sest selle taga seisavad inimesed, kes seda filmi tegid ning keda ma hakkasin armastama alatiseks.

Enda jaoks avastasin, et kõige hirmsam filminäitleja töös on ootamine. Sa oled kostümeeritud ja grimeeritud, sul seisab ees ülipingeline stseen, kuid valgus pole veel seatud, või on kaamera kiinni jooksnud või kaduma läinud mõni rekvisiit. Ja kui siis lõpuks saabub aeg maagiliseks sõnaks «mootor», pead sa end valgukiirusel välja hoovama mahajahtunud seisundist, eraldatusest, muutes ootamise kõntsakorra puhtaks arteesiajoaks. Valmisolek silmapilkses kontsentratsioonis on filminäitleja ande oluliselt nõutavaid omadusi. Kuid professionaalsel näitlejal peab kontsentratsioon olema mitmekordsest ümberlülituv, kui võrd nad tuiskavad autodel, rongidel ja lennukel eri lin-

nade, teatrite, filmi- ja telestuudiote vahet, riskeerides hilineda kõikjale.

Räägitakse, et näitlejad jookuvad palju. Ma arvan, et mitte rohkem kui näiteks raamatupidajad. Ent kui raamatupidaja Ivan Ivanov kallab endale sisse terve tsisterinitäie, siis märkab seda vaevalt keegi, välja arvatud tema naine või paremal või halvemal juhul ka miilits või kohalik a/u. komitee. Kuid pisingi klaas tuntud näitleja käes võtab väikekodanlase silmis kohe tsisterni mõõtmed. Väikekodanlased näevad näitlejaid ainult ekraanil ja restoranis. Nende tööprotsess jääb aga nähtamatuks.

Näitlejad, kellega mul oli õnn koos töötada, olid tõeliselt töödrüüavad vene intelligendid. Silmapaistvad lugejad. Nägin nende käes nii Marquezi «Patriarhi sügist», Wolfe'i «Tagasiteed koju ei ole», Bloki kirjavahetust, kui ka Ahmatova või Mandelštami värse. Larissa Kadotšnikova Tsiolkovski naise osas oli mulle hindamatuks sõbraks, kütkestades mind pidevalt oma silmapilkses kontsentratsioonisvõimega. Needmisestseis, mil ta pea kohal hullumeelsetena lendavad raketid, kohkus ta pisut, kuid needis mind ometi sellise jõuga, et tundsin sipelgaid mööda nahka jooksvat. Väga täpselt mängis Albert Filozov, see meie kriitikas seni veel hindamist mitte leidnud superklassi näitleja. Tema Kaluga apteeker Pannin, kes armastab Tsiolkovski ning kadestab teda salajas, kes armunud võitleb tema eest, ühendades endas unistaja ja konformisti jooni, püüdu elu väikeste rõõmude poole ning meeleheidet — see on hämmastavalt eluline kannatajakuju. Ma ei suuda kunagi unustada mind vapustanud pisaraid, mis purskusid Filozovi silmist ühe dialoogi ajal.

Kirill Arbuzov esitas Tsiolkovski poja piinarikka osa Dostojevski kangelaiste psühholoogia avamise tasemel.

Ma ei tahaks hoopiski mitte langeda filmi eelreklamija ossa, milles ma ise kaasa tegin, tahaksin vaid väljendada oma heameelt võimaluse üle töötada koos selliste näitlejatega. See puudutab ka heameelt inimliku tutvumise üle kogu grupiga — sain juurde üle 80 uue sõbra.

Loomulikult on kõigile filmis osalejale suur au esitada oma tööd Moskva rahvusvahelisel filmifestivalil. Me loodame, et Tsiolkovski ideed ei jäta mitmetest rahvusest vaataja südant ükskõikseks — kinnitavad need ideed ju rahu maailmas ning inimkonna surematust. Mina isiklikult loodan, et vaatajate hulgas on ka Vsevolod Larionov.

Hüpe saalist lavale... ei ole lõpptulemusena võimatu... Kui see aga on juhtunud, kuidas hüpata siis ekraanilt saali? Kuidas siseneda vaatajate hinge ja saada osakeseks nende võitlusest, kannatustest ja lootustest? Seda ei saa ennustada. Vastuse sellele annab ainult elu.

Ajalehest «Sovetskaja Kultura» tõlkinud M. BALBAT

2. oktoobril oli kriitika-sektsiooniis TRA Draamateatri «Hamlet» arutelu. Kohal viibis ka lavastaja Mikl Mikiver. Arutelu leiab üksikasjalikku referaariumist «Teatrimärkimus 1978/79».

«Dr. Stockmanni» etendusel 21. oktoobril L. Koidula nim.

Pärnu Draamateatri anti lavastaja Ingo Normetile pidulikult kätte selle aasta A. Lauteri nim. preemia. Autasu andis üle Jüri esimees, NSV Lõidu rahvakunstnik Jüri Järvet.

ETO operi- ja operetisektsiooni liikmed vaatavad 13.—15. oktoobri Moskva Suures Teatris Berliini Riigiooperi külalis-etendusi «Võlufilid» ja «Don Giovanni».

TRA Draamateatri ja Teatriühingu ühiselt organiseeritud teatrikirjandite võistluse võitjad sõitsid 24. okt. preemiareisile Riiga, kus nad jälgivad sealse Noorsooteatri etendusi ja tutvuvad linnaga. Kaasa läks kriitik Marika Rink.

FILMIKLUBID UUEL HOOAJAL

Tähesõiduga, mis pühendati nõukogude kinematograafia 60. aastapäevale, algas 1979/80. õppeaasta Võru rajooni Linda kolhoosi filmiklubis «Vikerkaar». 35 klubilast sõitis marsruudil «Linda» kolhoos — Võru — Riia — Lilepää — Kaunas — Vilnius — Velikije Luki — Pihkva — Võru. Kinotöötajate päeva auks korraldati kodukolhoosi filmipäev: vaadati klassikat, doku-

mentaali- ja multifilme. Septembris kohtuti «Tuulte pesa» loojatega. Järgnevas aastaks on seoses Eesti NSV 40. aastapäevaga kavandatud hulk «Tallinnfilm» ja «Eesti Telefilmiga» seotud üritusi, neist vastutusrikkaim festival «Inimene ja maa». TPI filmiklubi tutvus «Tuulte pesaga». Klubi peab oma töös kõige olulisemaks III eesti filmide festivali korraldamist. Rakvere filmiklubi on kavastava kohane lühidokumentaalteoste festival «Tallinnfilm 1979» tuleva aasta veebruaris.

Õpilasklubidest on sisukamaid tööplaan Tallinna keskkoolide FIMA-l. Loomingukonkurssidel selgitatakse parimad referaadid kinematograafia ajaloost ja filmilenniaastast, õnnestunumad

filmikirjandid «Oleme ustavad Lenini üritusele», plakadid ja joonistused. Parimad referaadid kantakse ette konverentsil «Lennilik kinodekreet». Klubi alustas tegevust augustis nõukogude seiklusfilmide nädalaga. August Jakobsoni 75. sünniaastapäeva puhul vaadati ekraaniseeringut «Elu tsitadelis». «Tallinnfilmil» vaadati meie vabariigi pealinna vabastamispäeva tähistamiseks «Ohtlikke mängu». Hästi võeti vastu ka multifilmi «Kilplased» ja «Verine John» ning täielik film «Veelinnurahas».

Tänavu tahavad klubid aga laialdasemalt tutvuda ka filmimatööride tööga.

VAIKE KALDA

HOOAJAUUDISEID RAT «ESTONIAST»

Chuck Baxter (Tõnu Tamm) ja Fran Kubelik (Helgi Sallo) B. Bacharachi muusikalis «Tootused, tootused...».

Eesriie avaneb teatris sel hooajal esimest korda 5. novembri õhtul. Etendub G. Donizetti ooper «Rügemendi tütar», mis mõõdunud hooaja lõpul vaid kolmel korral jõudis Tallinnas lavavalgust näha.

Järgnev nädal toob kaasa kaks esietendust. 7. novembril toimub Tallinna Koreograafiaakooli XXII lennu lõpetajate esimene diplomietendus S. Prokofjevi balletiga «Tuhkatrüünu». E. Suve on balleti koreograafias ja lavastuses arvestanud tantsijate iga ja trupi esinemistaset (kaasa teevad kõik koreograafiaakooli õpilased II klassist alates). Nii on seekordne «Tuhkatrüünu» suurte balletiga võrreldes kammerlikum, mitme kõrvaltegelase väljajäämise tõttu ka lühem ning lastest vaatajakonnale muidugi hästi sobiv. Osalisi on aga sedapuhku rohkem, kui suudaks pakkuda «Estonia» balletitrupp — tervelt 80. «Tuhkatrüünu» muusikajuht «Estonia» orkestri ees on V. Järvi, muinasjutupärase dekoratsioonid ja kostüümid on teinud E. Renter. Lavastus on pühendatud rahvusvahelisele lasteaastale.

12. novembril täieneb teatri repertuaar ühe tõsiselt võetava tõsise muusikaliga «Tootused, tootused...», mille muusika autor on B. Bacharach, libretist N. Simon ja laulutekstide looja H. David. Teose algmaterjaliks sai meilgi mõni aeg tagasi linastunud film «Korter», samuti Bacharachi muusikaga. «Tootused, tootused...» on suure pilvelõhkujate linna väike, karjääri teha püüdva ametniku inimeseks saamise lugu. Nüüdisaeg-

se tegevustikuga liitub Bacharachi karge, meeleoludelt täpne, swingi ja rock'isugemetega muusika. «Tootused...» teksti on tõlkinud P.-E. Rummo. Tüki lavastab S. Nõmmik, dirigeerib P. Saul, kujundab L. Roosa. Peategelaste kolmikus esinevad A. Laid, T. Tamm (külalisenä), K. Karisma, H. Sallo, V. Kuslap, E. Kärvet.

Kahe esietenduse vahel leiab 11. novembril aset üks märkimisväärne ooperiõhtu: W. A. Mozarti «Don Giovanni» Dresdeni Riigiooperi solisti Armin Udega don Ottavio osas. Arvesse võttes küllalise tunnustustleidnud süvenemist XVIII sajandi saksa oratooriumi- ja ooperimuusikasse (J. S. Bach, Händel, Mozart), on oodata huvitavat etendust.

Esietendusi pidi edasi minnes on järgmisena oodata L. F. Héroldi balletti «Asjatu ettevaatus», sedapuhku juba «Estonia» trupilt. See on üks vanemaid nüüdisajal esitatavaid ballette klassikalisest repertuaarist. Libreto ja algne koreograafia pärinevad prantsuse XVIII sajandi tuntuimalt tantsijalt ja koreograafilt Daubervalilt (balletikomöödia isalt), kodanikunimega Jean Bercher, ning kuuluvad 1786. aastasse. Balleti rahvalikel motiividel põhinev, tänapäeval tundmatu autori muusika kõlas Héroldi töötluses ja orkestratsioonis esmakordselt 1827. a. Aja möödudes on see humoristlik, külaaineline ballet vahetanud küll nimesid, küll heliloojaid ja muidugi koreograafe, kuid Héroldi muusika ja Daubervali libreto juurde tavatsetakse ikka ja jälle tagasi pöörduda. «Estonias» toob «Asjatu ettevaatu-

se» lavale S. Kirovi nim. Leningradi Ooperi- ja Balletiteatri peaballettmeister O. Vinogradov, dirigeerib K. Raudsepp, kujundavad G. ja T. Sotnikov Leningradist.

Tallinna konservatooriumi ooperiklassi ja RAT «Estonia» ühislavastusena on kevade poole oodata Mozarti ooperit «Cosi fan tutte». Muusikalise ettevalmistuse teeb T. Targama, lavastajana töötab I. Kuusk, dirigeerima hakkab K. Raudsepp.

Vene klassikalise ooperi tipp-teos, M. Mussorgski «Boriss Godunov» esietendus «Estonias» 1930. aastal A. Arderiga ja 1952. aastal T. Kuusikuga nimiosas. Need olid etapilised lavastused nii teatritele kui ka peaosalistele. Tänavusel hooajal on plaanis ooper uuesti lavale tuua, sedapuhku üpris haruldases, algses redakttsioonis (kõige levinum, ka meil käibel olnud, on N. Rimski-Korsakovi redakttsioon), milles paarõhk asetub Borissi ja tema vastuolulise ajastu draamale. Lavastus valmib E. Klasi dirigenditööna, režissöör on A. Mikk, kujundavad (külalistenä) V. Levental ja M. Sokolova Moskvast. Borissi ossa süvenevad praegu nii T. Kuusik kui ka T. Maiste ja M. Palm.

Operetitruppi ootab järgmise lavastusena B. Körveri — A. Liivse uudisteos «Kuski Montparnasse'il», mille klaviiri helilooja hiljuti teatritele üle andis. Loo tegevuskoht, nagu ütleb pealkirgi, on Pariis, aeg — käesoleva sajandi algus, peategelased on eesti noored kunstnikud. Tüki aineistik ja probleemiderohke õhkkond on piisavalt tõsieluline, ajastulähedane. «Kuski Montparnasse'il» lavastajaks on küllalisenä G. Kilgas, dirigeerib P. Saul, kujundus on E. Renterilt. Teatri lähima tuleviku tööplaanid on seotud veel mitme algupärandiga, millest on täpsemalt mõtet kõnelda juba nende valmides.

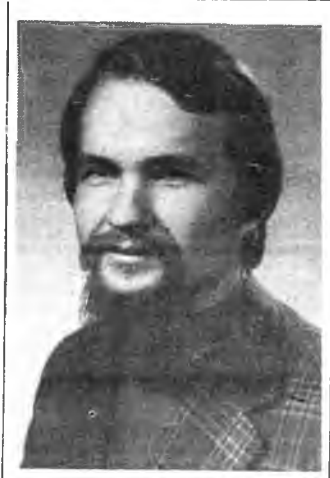
Hooaja lõppu (kuni 3. augustini) kannavad olümpiameeleolud. Mängukavva on valitud seks puhuks värskemad, huvitavamad lavastused, algupärandid. Toimuvad solistide ja kammerorkestri kontserdid. Vabaõhulavastusena etenduvad Piriita kloostri D. Sostakoviitši poeem «Stepan Razini hukkamine» ja I. Stravinski ooper-oratoorium «Kuningas Oidipus» (RAM-i kaas-tegevused). Hooaeg, mis algab küll hilja, ulatub kaugesse suvesse.

VILMA PAALMA

ÜLELIIDULINE PUHKPILLI-KONKURSS MINSKIS

VAHUR VURM (sünd. 1956. a. Järvakandis). Lõpetanud Tallinna Muusikakooli, praegu TRK IV kursuse üliõpilane, paralleelselt mängib RAT «Estonia» orkestris.

VELLO SAKKOS (sünd. 1949. a. Jõgeval). Lõpetanud Tartu Muusikakooli ja TRK, J. Kallaspooliku kasvandik. Ülevabariigilise konkursi laureaat (1978), RAT «Estonia» orkestrant 1972. aastast.

17. septembrist kuni 4. oktoobrini korraldati Minskis II üleliiduline puupillimängijate puhkpillikonkurss. Eelmisest sellelaadisest võistlusest oli möödunud tervelt 16 aastat, niisiis on tegemist harukordse ja osavõturohke muusikasündmusega. Viiel puupillerialal oli konkursante kokku 130, kõige rohkem, vastavalt 35 ja 34, klarnetiste ja flöödimängijaid, vähim (6), saksofoniste, kes esmakordselt meie maa praktikas konkursile võeti.

Zürri oli 32-liikmeline, esimeheks Moskva helilooja Karen Hatšaturjan, liikmete hulgas tuntumad 76-aastane flöödi professor G. Protsenko Kiievest, Moskva professorid I. Pušetšnikov (oboe), R. Terjohhin (tagott), J. Jagudin (flööt), I. Mozgovenko (klarnet), Valgevene helilooja J. Glebov, ainsa naisena Züris Moskva saksofonist M. Sapšnikova. Zürri noorim liige oli Tallinna konservatooriumi õppejõud, meie ainus rahvusvahelise konkursi laureaat-instrumentalist Hannes Altrov. Meie vabariiki esindasid Minskis vaid kaks klarnetisti RAT «Estonia» orkestrist, ülevabariigilise võistluse laureaat VELLO SAKKOS ja TRK IV kursuse üliõpilane VAHUR VURM (H. Altrovi klass). Kahetsusväärset jäi üritusest mitmel põhjusel eemale (või ettevalmistumisel poolele teele) mitu meie mängijat. Kas järgmist konkursi ootama, et siis olla võib-olla vanusepiiri juba ületanud?

Palusime konkursist ja sellega seotud probleemidest pikemalt pajatama HANNES ALTROVI.

Tundub, et meie noored suhtuvad konkurssidesse kuidagi halvustavalt ja leigelt. Minskis kuuldu tase oleks veel mõndki meie pillimeest lubanud seal võrdväärset konkursi pakkuda. Muidugi tuleb üldisloomustavana iga eriala kohta just sel võistluse laval märkida väga kõrgeid tehnilisi nõudmisi (ka see peletas osavõtjaid eemale), mis mõneti halvavalt mõjusid ise-oi mängijate toonikultuurile. Suurimaks komistuskiviks sai klassikalise muusika (Händel, Mozart, Hummel, Schubert, ka Brahms) kiindumatu tõlgitus. Minu jaoks olid tippudeks lätlaste fagotist Andris Arnicans, valgevene oboemängija Svetlana Sergejenko ja tõeline looduseand virtuoossuse mõttes, ukraina klarnetist Ivan Olentšik. (neist erimeine ja viimane õpivad praegu Moskvast). Teatud segadust tekitas Minski konkursi puhul ka see, et kuni viimase ajani polnud korraldajatel selge, kas võistluskava peab esitama

peast või võib ka noodist (lõpuks Minskis mängiti ka noodist).

Jäi mulje, et rahvusvabariikide esindajad, kes polnud Moskvast või Leningradis stažuri läbi teinud või sealsetes kõrgkoolides õppinud, esinesid kõik nõrgal tasemel. Seekordne konkurss kujuneski praktiliselt Moskva Riikliku Konservatooriumi ja Gnessinite-nim. Instituudi kasvandike omavaheliseks duelliks. Eks räägi sellest ka preemiate jagoot: 22 preemiat läks 15 Moskvasse, 2 Leningradi, 2 Kiievisse, 1 Minskisse, 1 Kišinjovi, 1 Vilniusse. Korraldava vabariigi mitmed asutused olid välja pannud lisaks 10 eriauhinda. Ühe neist, Valgevene LKNU Keskkomitee oma väärts Vahur Vurm. Esimeses voorus esinesid mõlemad meie klarnetistid suhteliselt kahvatult, järgmisse vooru pääses aga vaid V. Vurm, kes just seal mängis väga õnnestunult. Finaalvooru viie parema hulka ei pääsenud kinnise hääletuse järel ka tema. V. Vurmi klaverisaatjana esines väga hästi Merike Bürger.

Vaadates tagasi Minski konkursi Zürri hinnanguitele, peaks siiski nentima mõningast subjektiivsust, mis võis kujuneda võistlejate pedagoogide osalemise tõttu selles. Seepärast meenus mulle ikka Pariisi konservatooriumi lõpuksamite Zürri, milles pole ühtegi õppejõudu ja mis koosneb eranditult tunnustatud tegevmuusikutest.

Nimetagem ka iga eriala parimad, esimese preemia saanud: flööt — Marina Voroztsova (Moskva) ja Valentinas Gelotas (Vilnius); oboe — Svetlana Serejenko (Minsk) ja Sergei Velikanov (Moskva); saksofon — moskvalased Viktor Bojarintsev ja Aleksandr Osseitsjuk väärtsid vaid II preemia; klarnet — Gennadi Zabara (Minsk, õpib Moskvast) ja Ivan Olentšik (Moskva); fagott — Andris Andricans (Riia, õpib Moskvast) ja Aleksandr Kletševski (Moskva).

Tegime ka veidi statistikat: Läti saatis konkursile viis osavõtjat. Leedu samuti viis, meie kaks... Kumbki vabariikidest ei aga ka ühe esimese preemia.

Jaanuarikuu lõpul toimub Leningradis samasugune üleliiduline võistlus vaskpillimängijatele. Ka meie vabariigist on selleks ettevalmistustel. Loodame et Kultuuriministeerium ja kõik muusikakollektiivid, kelle liikmena noored puhkpillimängijad ürituseks valmistuvad, abistavad ja innustavad neid kõigiti.

Vestelnud PRIIT KUUSK

BALTI MUUSIKATEADLASED RIIAS

Balti liiduvabariikide iga-aastane muusikateaduste konverents toimub 1.—3. novembrini Riias. Täna on konverentsil Eesti päev: Läti konservatooriumi orfisiastuvad üles meie muusikateadlased, kõlab eesti muusika. Ettekanded on järgmised: L. Normet. «Olevaade eesti kunsti-kultuuri kujunemisest 1900—1940»; M. Humal. «H. Elleri muusika esteetilis-stilistilisest omapärsast (1918.—1940. a. kammerloomingu põhjal)»; V. Rumessen. «Ajaloolist paralleel: A. Kapi oratooriumis «Hiob»»; J. Jürisson. «Märkmeid eesti muusikakultuuri arenguteist meie sajandi esimestel aastakümnetel». Valiku lõppeva aasta uudisloomingust on koos kommentaaridega Riiga viinud O. Tuisk.

Eesti kammermuusika kontserdi kl. 17 on kaastegevad I. Kuusk, K. Konrad ning M. ja V. Rumessen. Eile õhtul vaadati kolme vabariigi uusi muusikafilme, täna on Läti Televisiooni kavas film «Tallinna muusikapidid».

AUNIMETÜSI

Eesti NSV teeneline kunstnik TOOMAS VELMET, ilsellist, ER muusikasaadete peatoimetaja

Eesti NSV teeneline meeskoor «Gaudeamus» viibis üheteistkümnapäevasele kontserdimatkale Kesk-Aasias liiduvabariikides. Esine-tuudisid laulude ülesharimise 25. aastapäevale pühendatud üritustel.

Frunzes toimus kontsert V. I. Lenini nimelise tehase klubis. Käidi mägedes ja tutvuti Alatau puuvilja- ja viinamarjakasvatuse agrotööstusliku kompleksiga, mille töötajatele anti samuti kontsert.

Taškendis esineti Loomakasvatuse Instituudi klubis ja puhkekoos «Kibrai».

Küllastati ka iidset Samarkandit.

ÕNNITLEME!

TIINA SEPP,
TRO Teadusliku Raamatukogu kauaaegne töötaja, pearaamatukoguhoidja. Saab 3. novembril 60-aastaseks.

ALFRED AGUTANT,
«Ugala» kauaaegne peaadministraator. Saab 5. novembril 60-aastaseks.

OLEV KITSAS,
RAT «Estonia» direktori asetäitja. Sai 25. oktoobril 50-aastaseks.

HELLE MICHELSON,
kirjastuse «Eesti Raamat» laste- ja noorte kirjanduse toimetuse vanemtoimetaja. Saab 4. novembril 50-aastaseks.

ESTER TARTLAN,
tekstiilkunstnik, ENSV KTM Projekteerimise Tehnoloogia ja Kujunduse Instituudi vanemkunstnik. Saab 6. novembril 50-aastaseks.

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegium ja Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee presiidium arutasid meie vabariigi teatrite sotsialistliku võistluse tulemusi hooajal 1978/79.

Vastavasisulise ettekandega esines Teatrite Valitsuse juhataja Jaak Allik. Ta tähendas, et kõnealusel hooajal täitsid teatrid NLKP XXV kongressi otsust, aidates tõhusalt kaasa vaataja igakülgele arendamisele, tema ideelis-esteetiliselt kasvatamisele kommunistliku moraali vaimus. J. Allik tegi teatavaks, et 1978/79. a. teatritoimikute vabariikliku sotsialistliku võistluse võitis L. Koidula nim. Pärnu Draamateater, pälvides vimpeli ja esimese rahalise preemia (1500 rubl.). Teise preemia (750 rubl.) sai Eesti NSV Riiklik Nukuteater. Märjiti RAT «Vanemuise» ja V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri head tööd.

Hooajal valmis 80 uuslavastust, neist 67 draama- ja 13 muusikalavastust. Teatrikülastusi oli 1 489 000. Üleliiduliselt premeeriti ja nimetati parimate lastelavastuste hulgas Ingo Normeti käe all valminud «Jumpovaarit». Edukalt esindati meie vabariigi teatrikunstnike arvukatel külalisesinemistel NSV Liidu ja välismaa teatrites. Hooaja üheks tipp-sündmuseks kujunes RAT «Estonia» vastutusrikkad võõrusetendused juulis-augustis Moskvast, kus teater näitas 7 lavastust 17 korral 28 387 külalajale. Etendused kutsusid sealsete muusikahuviliste hulgas esile elava vastukaja ja pälvitsid positiivseid hinnanguid ajakirjanduses. Kiideti teatri omanäolisust ja taotluste selgust. Ka Noorsooteatril oli kaks tõsist võõrusreis: 4.–20. detsembrini esineti Leningradis ja 2.–12. aprillini Bulgarias. Leningradi kriitikud märkisid teatri taotlust rääkida ülima siirusega avaliku ja isikliku elu probleemidest ning kriipsutasid alla suundumust psühholoogilise süvenemise poole. Menukateks kujunesid Nukuteatri etendused Saksa DV nukuteatrite festivalil Magdeburgis ja Saksa FV-s Kieli nädalal.

Kaks korda on üleliidulises sotsialistlikus võistluses saanud rändpunalipp: 1978. a. II poolaasta eest pälvits selle RAT «Vanemuine», 1979. a. I poolaasta eest L. Koidula nim. Pärnu Draamateater.

Hooaja repertuaaripildis domineeris nüüdisaegne näidend, üle poole lavastatud draamateostest esindas noukogude tännast dramaturgiat. Meie keskmise ja noorema põlvkonna režissööre iseloomustavad vormiotsingute tõsinemine, vajadus sügavamalt ja täpsemalt tunnetada maailma ning ise-

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMIS

ennast. Neid köidavad sotsiaalse elu aktuaalsed küsimused, inimene ja tema olemasolu, inimese eetilise ja poliitiline mõttemaailm. Siit ka tõsine ja sisukas taaspöördumine vene ja maailmaklassika poole («Hamlet» TRA Draamateatris, «Kajakas» Noorsooteatris, «Mööd möödu vastu» Pärnu Draamateatris, «Kaasavaratu» Vene Draamateatris, «Onu Vanja» Rakvere Teatris). Klassikalavastused saavutasid silmapaistva tunnetusliku kaalu. Hooaja nüüdisrepertuaari paremiku pearõhk lan-

ges inimese, eriti tänase noore põlvkonna ideelise ja kõlbeline kindluse, elu mõtte ja väärtushinnangute käsitlemisele (V. Rasputini «Viimne tärmin», A. Arbuzovi «Julmad mängud», R. Saluri «Poiste sõidud» jt.). Terve, kõrgelt eetilise ellusuhtumise kujundamine sotsiaalse stabiilsuse ja materiaalse heaolu tingimustes on saanud meie teatrite südameasjaks. Analüüsitakse ja mõistetakse hukka nähtusi, mis seotud ebaväärtuste omaksvõtuga, muretsuse, ükskõiksuse, pealiskaudsusega nii

ühiskondlikus kui isiklikus elus.

ÜLKNÜ 60. aastapäeva tähistamine tõi kaasa 18 uut lastele ja noortele mõeldud lavastust. Laste- ja noorsoolavastuste loomine on meie teatrite püsiv traditsioon, laste-aastal on aga teatrite side med oma publikuga veelgi elavnenud. Hooaja üheks nähtavaks suundumuseks saigi noore näitleja ja vaataja senisest laiem ning sisulisem teineteisemõistmine (J. Viidingu Hamlet, «Julmad mängud» «Vanemuises», «Poiste sõidud» TRA Draamateatris, «Makarenko koloonia» Noorsooteatris, «Dr. Noormanni kirjasõprade kokkutulek» Pärnu teatris, «Peatage Malahhov!» Rakvere Teatris jt.). Kuid noore vaataja mõjustamisel jääb ikkagi vajaka noor kangeline, kes aktiivselt võitleks oma ideaalide ja printsiipide pärast, oleks selgelt orienteeritud positiivsetele eluväärtustele, eetilisele maksimalismile.

Ent ei eesti nüüdisnäidendi te valiku ega nende lavatõlgendusega möödunud hooajal saa üldiselt rahule jääda. Ka Tallinnas toimunud üleliidulisel dramaturgianõupidamisel täheldati tõsiste, suurte probleemidega näidendite puudumist eesti näitekirjanduses, samuti eesti dramaturgia viimasel ajal suhteliselt tagasihoidlikku osalemist üleliidulises kirjanduses ja teatriprotsessis. Arutluses tehti mitmele teatrite etteheiteid lohaka suhtumise pärast repertuaari koostamise ja esitamiseks kehtestatud tähtaegadesse. Ka sotsialistliku võistluse organiseerimisele kohtadel tuleb pühendada rohkem tähelepanu.

Teatriinimestest võtsid sõna A. Söber, A. Ebok, V. Markus, M. Mikiver, K. Komissarov, K. Ird, E. Kose, R. Trass ja L. Ainola.

Kokkuvõtte arutlusest tegi Eesti NSV kultuuriminister J. Lott.

KOLME FOTOMEISTRI ÜHISNÄITUS

Meie fotonäituste publikule on hästi tuntud G. Binde, E. Spürise ja P. Toominga nimed ja tööd. Neil on ka hea rahvusvaheline maine. M. Stibori algatusel korraldas Tšehhoslovakkia Olomouci linna koduloomuuseum käesoleva aasta septembris kolme nimetatud meistri ühisnäituse. M. Stibor, Olomouci kunstikooli direktor ja ülikoolis fotograafia õppejõud, andis Binde, Spürise ja Toominga ühisnäituse kataloogi sissejuhatuses ülevaate Balti vabariikide fotograafiast. On trükitud ka kolme fotomeistri portreed ja elulood.

Igaühelt oli väljas 30 tööd. Sama näitus rändab novembrikuus Brno Kunstigalerisse.

K. SUUR

FOTOALBUM

Viljandi fotograafi Jaan Rieti (1873–1952) fotokogu on suuri- maid Eestis. 50 aasta vältel tehtud ca 80 000 portree- ja panoraamvõtet säilitatakse Eesti NSV FFRKA kogudes 60 000 klaasnegatiivi.

See uhke väikemees on pildile jäädvustatud J. Rieti fotoatel- jees 6. juunil 1909.

Foto Eesti NSV FFRKA kogudest

KIRJANDUSUUDISEID

HIINA RV

HEL. ENI «MINEVIK JA MÖTTE» HIINA KEELES

Oks vanimaid hiina kirjanikke Ba Zhin on lõpetanud Herzeni «Mineviku ja mõtte» hiinakeelse tõlke: teos antakse välja viies köites. Tõlkija järelsõna avaldab käesoleva aasta algul ühes hiina kirjandusajakirjas. Selles jutustab Ba Zhin hiina lugejale Herzenist, tsiteerides Lenini tuntud artiklit «Herzeni mälestuseks» ja kõneleb põhjustest, mis argitasid teda tõlkima nimelt seda teost.

«Võib öelda, et «Minevik ja mõtte» oli minu õpetaja», kirjutab Ba Zhin. «Tutvusin temaga esmakordselt 5. veebruaril 1928. a., kui ostsin Garneti ingliskeelse tõlke. Siis oli veel kirjutamata minu esikromaan «Hukk». Tundsin alateadlikult, kuidas Herzen mõjus minu kirjanikusaatusele. Hiljem olen korraldaval tõlkinud katkendeid «Minevikust ja mõtetest» ja teinud seda ühe eesmärgiga: et õppida, õppida seda, kuidas autoril on õnnestunud kirjanduse vahendusel edasi anda oma tundeid. Tõlkeks olen lõpetanud tõe «Mineviku ja mõtte» vahendamisel, kuid soov õppida pole mind jät nud, tahan õppida sellest raamatust viimse hingetõmbeni. Õppida on sealt palju. Praegu huvitab mind kõige rohkem see, kuidas autor nappide ja lihtsate fraasidega vahendab oma tundeid teistele inimestele ja innustab lugejati oma kindla tuleviku usuga.»

Ba Zhin arvab, et Herzeni teos kõlab Hiinas nüüdisaegselt ja aktuaalselt. Ta jutustab oma tööst ja selle poliitilisest tähendusest: «1975. a. septembris lõpetasin tõe ühe raamatu juures ja asusin tõlkima Herzenit. Aprilliks 1977 olid valmis kaks esimest köidet. Vahendades seda kolossalselt epopöad, ei lootnud ma avaldamisele. Vaatasin sellele kui oma viimasele tööle ja üritasin teha seda salaja, sest «neliku» paigutatud nuhid jäljitsid teraselt iga mu samm. Sellepärast avaldasin 1977. a. mais, pärast «neliku» pallastamist, «Uhe kirja», milles muuhulgas oli öeldud: «Iga päev maalisin paberile mõnedajad hieroglüüfid ja mulle tundus, et rändan koos Herzeniga XIX sajandi vaimupime dal Venemaal. Herzen neidis Nikolai I despotismi, mina omakorda neidsin «neliku» fašistlikku diktatuuri ja uskusin, et see ei saa enam kaua kesta. Mõned arvavad, et pole sobiv võrrelda «neliku» omavoli Nikolai I despotismiga, sest feodalismil jälgel on meie maalt ammu pühitud. Ma ei taha pikemalt põhjendada oma suhtumist, las otsustavad kahtlejad ise, kas raamatus pole sarnaseid portreid.»

Ba Zhinile, kes on kannatanud kultuurirevolutsiooni julma omavoli all, seondub Nikolai-aegse Venemaa omavoli isiklike mälestustega Mao Zedongil Hiinast.

Kuid Ba Zhin pole ainuke, kes on viimastel aastatel tegelnud Herzeni «Mineviku ja mõtte» vahendamise. Pärast Sanghai ajalehes ilmunud teadet tõlke valmimise kohta, saabus Ba Zhinile Fujiani provintsiist «Mineviku ja mõtte» nelja raamatu tõlge, Liaoningi provintsiist aqa teise raamatu tõlge. Need inimesed on lugenud ja tõlkinud Herzenit maistliku kultuurirevolutsiooni kõige rängematel aegadel.

FRANTSUSMAA

ROMAAN ONNELIKUST LAPSEPOLVEST

André Stili uus romaan «Jumal – see on laps» põhineb kirjaniku lapsepõlvemuistsetel. Kae-vurite asula, kus on sündinud romaan peategelane Bernard, on seosama, kus mõõduisid kirjaniku lapsepõlvveastad. Kirjaniku isa ja ema olid samuti tööli sed nagu tema kangelas Bernardi vanemadki.

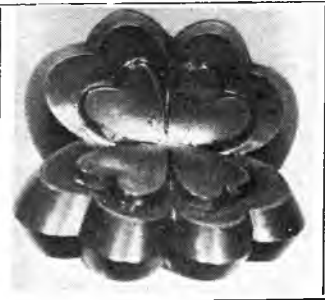
Välke Bernard, noorim laps perekonnas, elab oma elu, mis on täis imesid ja milles valitseb alalõpmata pühapäev, last õmbritsevate inimeste headus ja südameikkus. Poisikesel on niivõrd hea olla oma armastava perekonna keskel, et ta ei märkagi, missuguses vaesuses nad tegelikult elavad. Tänu oma välja-paistvatele võimetele pääseb Bernard lütseumi. Kuid edukus eksamitel tähendab õhtlasi võimatust tagasi pöörduda kunagisele õnnemaale, rahulikkudele elu lähedaste inimeste keskel.

LENINGRAD

MALESTUSTE RAAMAT

OLGA BERGHOLZIST ilmus 55ja Leningradis. 1975. a. surnud legendaarset poetessi, kelle nimi on lahutamatu liit seotud oma kodulinna, ränk-ras-kete blokaadipäevadega, meenu-tavad M. Tihonov, V. Ketiinska-ja, A. Fadejev, A. Kron, P. Antokolski, N. Bank, M. Svetlov, M. Dudin, F. Abramov, G. Gorbovsk-i ja veel paljud kirjandusni-mesed. Lisaks sisaldab teos lu-gejate kirju kirjanikule, O. Bergholzi enda publitsistlikke kirju-tisi ja rohkesti fotosid.

TUNNUSTUS «EESTI RAAMATULE»

L'udmila Podjavorinská (sünd. 18. aprillil 1872, surm. 2. märtsil 1951) tähendab slovaki lastekirjandusele sedasama, mida eesti lastekirjandusele tähendavad Karl Eduard Sööt või Ernst Enno. Oma pika eluea jooksul jõudis ta lapsi rõõmustada paljude luule- ja proosaraamatutega, mille kordustrükkidel pole lõppu näha. Märkimaks L. Podjavorinská suurt tähtsust slovaki lastekirjanduses, otsustas Slovaki SV valitsus asutada temanimelise medali (kujutab endast L. Podjavorinská püstitatud monumenti vähendamist, millega autasustatakse slovaki lastekirjanduse suuri sõpru kogu maailmas. Tänavu on nende hulka arvatud ka kirjastus «Eesti Raamat» slovaki lastekirjanduse sihipärase tutvustamise eest eesti laste hulgas. Bratislava biennaali avamisel selle aasta septembrikuu alguses võitis medali vastu kirjastuse «Eesti Raamat» peatoimetaja Aksel Tamm.

AUTASUSTAMISI

● Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja vääris kauaaegse eduks töö ja aktiivse ühiskondliku tegevuse eest ning kuuekümnenda sünnipäeva puhul Tallinna Polütehnilise Instituudi haldusprorektor Harri Eesmaa.

● Tallinna Polütehnilise Instituudi õppeprorektori dotsent Valdek Mikkali kauaaegset viljakat pedagoogilist tööd ning aktiivset ühiskondlikku tegevust tunnustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium viiekümnenda sünnipäeva puhul aukirjaga.

● Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja pälvis: — viiekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse eduks töö eest Valga rajooni Otepää Linnakultuurimaja metoodik Udo-Valdor Jäär.

● Eesti NSV Riikliku Kirjastuse, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja sai: — kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses pensionile minekuaga trükikoja «Punane Täht» köitesehhi Ülem Kristjan Pedemäe.

Spordimuuseum ootab teatmematerjali

Eesti NSV Spordimuuseum kuulutab välja III spordialaloolise teatmematerjali kogumise võistluse.

Muuseum on huvitatud tödest, mis käsitlevad spordisõprade, klubi- ja ühingute ning kehakultuurikollektiivide ajalugu, kehakultuuri- ja sporditegevust kohtadel, spordialade ajalugu (tehnikat, treeningu, taajärgede, inventari jne. arengut), spordibaaside väljaarendamist, väljapaistvate sportlaste ja spordijuhtide elu ning tegevust jms. Seekordset võistlust on eriti tervetunud tööd, mis on seotud olümpiamängudega (ettevalmistuse ja osavõtu korraldamisest, olümpiamängudel osalenute sporditeest, olümpiaideede mõjust spordiliikumisele kohtadel jne.), alates eesti sportlaste esmakordsest kaasalõomisest 1912. a.

Tööde maht ei ole piiratud. Võimaluse korral palume kirjutamisel kasutada musta tinte, masinakirja puhul ootame esimesi eksemplare. Tööde väärtust tõstavad illustatsioonid (joonised, skeemid jne.) ja täiendavad materjalid antud teema kohta (fotod, dokumendid, trükised, esemed jms.). Kõik esitatud materjalid jäävad muuseumi kogusse. Paremate tööde autoreid autasustatakse.

Võistlustööde esitamise tähtaeg on 31. märts 1980. Juhiste ja täpsema informatsiooni saamiseks palume võistlusest osavõtjail astuda Spordimuuseumiga kontakti aadressil: Tartu 202 400, Võru t. 39-a, tel. 324-09.

EESTI NSV SPORDIMUUSEUM

RAHVUSVAHELINE ARHIIVIDE NÄDAL TARTUS

Rahvusvahelise arhiivide nädala üritused Eesti NSV Riiklikus Ajaloo Keskrahhiivis kujunesid huvitavateks ja vajalikeks. Nädala algul näidati küllakutsutud H. Heidemanni nim. trükikoja 60 töötajale originaaldokumente seitsmest sajandist, tutvustati hoidlaid, näitust «Maasalu 700», vitriine välisriikidest saadetud publikatsioonidega jms.

Nädala raskuspunkt suurima huvitavuse ja kasutequriga langes reedele, 19. skp., mil peeti seminar «Dokumentide hoidmisest ja kasutamisest NSV Liidu ja välismaa arhiivides». Sellest võttis osa kogu arhiivi pere ja põhiosa uurijaskonnast. Seminarit tervitama ja sellest osa saama oli tulnud Tartu linna täitevkomitee esimees R. Iip. Avasõnad lausus Keskrahhiivi direktor M. Keerd, kes toonitas, et Rahvusvahelise Arhiivide Nädal (ICA) ja arhiivide nädala ülesannet tuginevad Euroopa ülesannetega ja koostöönõupidamise Helsingi tippkohtumise lõppaküla: maailma arhiive kutsutakse üles aktiivselt kasutama arhiivivälist rahvusvahelist rahu tagamiseks, sõja vastu, kogu inimkonna hüvanguks.

Uurimissali juhataja H. Keskula andis ülevaate Keskrahhiivi dokumentide kasutamisest ven-

nasvabariikide uurijate poolt. Pärast sõda on arhiivi külastanud 406 uurijat väljastpoolt Eestit, eriti palju Läti NSV-st (124), Moskvast (115) ja Leningradist (70). Vennasvabariikide esindajaid on huvitanud teaduse ja kultuuri ajalugu, väljapaistvate isikute elu ja tegevus, paljude rahvaste kultuurisidemed eesti kultuuriga, arhitektuuri ja kunsti ajalugu, rahvusvaheliste suhete ja välisriikide ajalugu, rahvaste etnograafia.

Muljeid arhiividest Soomes, Rootsis, Taanis, Saksa DV-s, Saksa FV-s jms. jagasid TRÜ professorid H. Piirimäe, H. Liigi ja S. Vahtra ning dots. L. Tiik. Silmapaistvaid eesti ajaloolased rõhutasid üksmeelselt ja paljude näidetega tõsiasja: Tartus asuv arhiiv on üks rikkalikumaid maailmas ja sisaldab materjale paljude maade ning ajastute kohta, samal ajal on välismaade arhiivides tohutult hulgas dokumentaalmaterjali Eesti ajaloo kohta ning see on valdavalt läbi töötamata. Eesti ajaloo materjale tuleb otsida ka Hollandi, Prantsusmaa, Vatikani, Ungari, Rumeenia (Transilvaania) arhiivides. Eesti teadlaste tõsisem töö välisriikides seisab veel ees. Meie TA Ajaloo Instituudil, TRÜ-l ja arhiividel tuleb leida edaspidi

rohkem võimalusi selleks nii vajalikuks tööks. Arhiivindus NSV Liidus on saavutanud rahvusvahelises ulatuses autoriteedi ja tunnustuse. Samal ajal on meil palju õppida ja eeskujut võtta ka välisriikidest (teadustöö tase, publitseerimine, töölool arhiivides, uusimate teadus- ja tehnikasäätutuse kasutamine arhiivinduses jne.). Laieneda võiks teadlaste huvitavate dokumentide kogumise vahetamine eri riikide arhiivide ning teadusasutuste vahel.

Eesti NSV Arhiivide Valitsuse osakonnajuhataja A. Piirsalu andis ülevaate Rahvusvahelise Arhiivide Nädala, selle kongresside, peaaasamblee ja täitevkomitee tegevusest. Viimane kongress peeti 1976. a. Washingtonis, järgmine on 1980. a. Londonis.

Seminari lõpui austati pikaajaseid arhiivitöötajaid. Arhiivide Valitsuse aukirja pälvitsid A.-B. Labi (töötanud arhiivis 40 aastat), S. Noormäe (35 aastat) ja J. Savina (30 aastat).

Lõpuks istusid arhiivistid koos uurijatega ühisesse kohvilauda, kus toodi minevikust ja dokumentidest juba lõbustavaid ja vallutuid näiteid.

V. KODASMA

TEISED MEIST

nast kui turismilinnast, eelolevast olümpiaregatiist jms. Meie kunstirahvast tutvustatakse Mart Rauda, Eino Tambergi, Vladimir Alumäed, Helele Kuma, Anu Kaalu, Ita Everit, Eri Klasi, Tiit Härmä, ansambli «Hortus Musicus». Kirjutised on illustreeritud rohkete fotodega (autorid G. Vaidla, E. Veliste, H. Leppikson, G. German, A. Ruhhadze, K. Suur, V. Vahi, V. Maask, E. Kask, M. Hiis).

*

Keskajakirjanduses on käesoleval aastal mitmel puhul olnud kõne all ajakiri «Looming». «Literaturnoje Obozrenije» nr. 4 ilmus N. Basseli artikkel 1977.—1978. a. «Loomingus» avaldatud proosast, mille vahendusel tutvustatakse eesti kirjanduse huvilistele meie uusimat proosakirjandust. Lähemalt on kõne all A. Beekmani «Valikuvõimalus», V. Grossi «Vaikimise motiivid», V. Ilusa «Kinsli peremehed», J. Jõerüüdi «Leping», P. Kuusbergi «Võõras või õige mees», T. Lehtmetse «Tume laas», A. Liivese «Ahvitapja Timo Angeripisti raske elu», L. Prometi «Tüdrukud taevast», M. Undi «Sügisball». Lühidalt on tutvustatud ajakirjas ilmunud lühiproosat (E. Krusten, J. Kruusvall, T. Kallas, T. Vint, N. Baturin jt.) kuni kõige uuemate autoriteni välja (A. Schmuul, V. Vesipapp, V. Koržets, J. Hallas).

Samuti on paari viimase aasta «Loomingule» pühendatud «Literaturnaja Gazetas» nr. 34 ilmunud Ressi Kaera artikkel, milles analüüsitakse V. Grossi, V. Ilusa, M. Saadi, L. Prometi, M. Undi ja A. Beekmani teoseid, uude ja omanäolisena nimetatakse A. Schmuuli, V. Vesipapi, N. Baturini lühiproosat.

mingus» avaldatud proosast, mille vahendusel tutvustatakse eesti kirjanduse huvilistele meie uusimat proosakirjandust. Lähemalt on kõne all A. Beekmani «Valikuvõimalus», V. Grossi «Vaikimise motiivid», V. Ilusa «Kinsli peremehed», J. Jõerüüdi «Leping», P. Kuusbergi «Võõras või õige mees», T. Lehtmetse «Tume laas», A. Liivese «Ahvitapja Timo Angeripisti raske elu», L. Prometi «Tüdrukud taevast», M. Undi «Sügisball». Lühidalt on tutvustatud ajakirjas ilmunud lühiproosat (E. Krusten, J. Kruusvall, T. Kallas, T. Vint, N. Baturin jt.) kuni kõige uuemate autoriteni välja (A. Schmuul, V. Vesipapp, V. Koržets, J. Hallas).

Samuti on paari viimase aasta «Loomingule» pühendatud «Literaturnaja Gazetas» nr. 34 ilmunud Ressi Kaera artikkel, milles analüüsitakse V. Grossi, V. Ilusa, M. Saadi, L. Prometi, M. Undi ja A. Beekmani teoseid, uude ja omanäolisena nimetatakse A. Schmuuli, V. Vesipapi, N. Baturini lühiproosat.

KIEK IN DE KÜK

Pühapä., 4. XI kl. 17. Tallinna Muusikakeskkooli kammermuusikant. Esinevad õppejõud Mirjam Kerem (viul), Helin Sõvar (klaver) ja Ivo Juul (tsello). Kavas Beethoveni Trio op. 1 c-moll ja D. Sostakovitši Trio op. 67 e-moll.

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Reedel, 2. XI kl. 19.30. Tõnu Aav ja Lia Laats estraadikavas «Kaine mees taskus kut kaisutvi»; laup., 3. XI kl. 19.30. esineb Ukraina NSV Akadeemiline Koorikapiel «Dumka»; pühapä., 4. XI kl. 12. Sümfoniakontsert abonemendile nr. 4, dirigent Jüri Alpernt, solist Jüri Gerretz; pühapä., 4. XI kl. 19.30. ansambli «Mobile» kontsert; kolmap., 7. XI kl. 19.30. esinevad Tšehhoslovakkia estraadikunstnikud; reedel, 9. XI kl. 19.30. Ants Matisen ja Viili Veskimäe kavas «Kahe vaimu vahel».

RAKOJA SAAL

Reedel, 2. XI kl. 19.30. esinevad Tatjana Grindenko (viul) ja Aleksei Ljubimov (klaver); neljapä., 8. XI kl. 19.30. ansambli «Barocco» kontsert.

KADRIORU LOSS

Pühapä., 4. XI kl. 16. ansambli «Synthesis» kontsert.

NÄITUSESAALID

EESTI NSV RIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS on näitus «Eesti kunst», «Avo Keerendi graafika» ning maailmakuulsa Aleksander Grinevi loomingut näitus.

KUNSTISALONGIS on Andres Toitli ja Mai Elneri loomingut väljapanek.

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS on Moskva kunstniku Valeri Volkovi loomingut väljapanek.

SAKU NÄITUSEPAVILJONIS on Harju rajooni kujutava kunsti täienduskoolide loomingut näitus.

Liidu juhatus arutas oma oktoobrikuu istungil mitmeid lähemaid küsimusi: 19.—23. novembrini leiab Tallinnas aset üleliidulise dublaažikomisjonini pleenum, detsembri keskel on üleliiduline teoreetiline konverents «Televisioni kriitika: arengutendentsid ja perspektiivid».

Anti kätte piletid uutele liikmetele Arvo Ihole, Priit Pärnale, Arvo Valtonile, Viktor Skolnikovile.

Dokumentalistikasektsiooni asus juhataja Andres Sööt, dramaturgiasektsiooni Arvo Valton.

Otsustati organiseerida ülevabariigilise filmifestivali, arutati selle reglementi.

Juhatus otsustas kokku kutsuda Eesti Kinematograafistide Liidu pleenumi «Ideoloogia-tööst ja poliitilise kasvatus-töö parendamisest». Pleenum toimub esmaspäeval, 5. novembril algusega kl. 11 Heliloojate Majas, ettekande teeb juhatusse sekretär R. Karemäe.

MILLIST RAHU ME VAJAME?

(Algus 7. l.)

gendatud. Agressioonina on käsitletud isase lititükkimist emasele, sisesundi, mis aitab alpinistil rühkida lumise mäeharja poole, või proovireisija lähenemist võimalikule kundlele. Ka talupoega, kes adruga maakamarat pöörab. Lõppeks on agressiivne iga efektiivne, tagajärjekas tegevus, igasugune aktiivsus. Selles mõttes on kogu teivisatsioon agressiooni tulemus. Kas tuleks siis keelest välja rookida kõik sõnad, mis tähistavad dünaamikat, vastuolusid, arengut?

Ka J. Viiding ise, kui ta näitleb või luuletab, on agressiivne, ta laotab end ekstsensivalt publiku peale. Ja kui ta oma kirjutises küsib, kas pole rahuvõitleja nonsens, siis piisab, kui tuua kohe kõrvale teine «paradoks». Viiding ise on praegu saanud hakka-ma kirgliku ja poleemilise repliigiga ... rahu kaitseks. See ongi rahuvõitlus. Q. E. D.

Olen selle poolt, et sõda ja rahu käsitleda antud teema puhul nende spetsiifilises tähenduses.

Sulge kabuuri pannes
MIHKEL MUTT

Estica

■ Budapestis ilmus «Európa» kirjastuse väljaandel Gábor Bercecki tõlkes Paul Kuusbergi romaan «Viimapiisad» («Esõsõp»). Teose tiraaž on 16 000.

■ Ajakirja «Sovetskaja Literatura» lasteaasta puhul väljaantud lastekirjanduse erinumbris on Eno Raua jutuke «Kalkuni viha» ja rahvaloomingust «Miks jänese makk on lõhki».

■ Ajakirja «Sovetskoje Foto» k. a. 9. numbris on avaldatud Peeter Toominga kirjutis «Loominguline aktiivsus» fotokunstnik Kalju Suurest. Lisatud on K. Suure neli tööd.

«Sirbi ja Vasara»
järgmine number
ilmub kolmapäeval,
7. novembril.

Meie siiras kaastunne
toimetuse kirjandusosa-
konna korrespondendile
Heljo Ernesaksale ema

LIINE ERNEKSA
(25. X 1892 — 31. X 1979)
surma puhul.

«Sirbi ja Vasara» pere

ISTUN JA OOTAN

Kus, seda vaevalt tasub öelda.

Eile oli läbi linna Budjonno'i ratsasalk läinud. Kapjade klõbinal, Budjonno'i ratsasalk kui muiste. Meestel tipumütsid peas.

Hobused olid prisked olnud, hõrku hõhaisu hoovanud neilt kõnniteele, inimeste suhu. Budjonno'i hobune rämpsinud kõige ees. Pööranud siis ümber nurga, kõik sadakümmend meest, kõikide näod tardunud kui kiivid, kui kaljud, kui võimsad rahnud.

Istun siin ja ootan.

Kohvikust valgunud rahvas välja, kui klõbinat kuulnud, uksest välja, vaatama. Spaleer tekkinud, rahvamurd. Et kas tulevad kapjade kõmnal läbi Tartu linna.

Võinud ka ratsasportlased olla, targasti koolitatud hobud all, laugud silme ette sadanud, pika-peenejalgsed.

Kõige erksam täkk kepsutanud jalgu, üle kõige sportlane paistnud tänava äärde siima.

Olevat jah vaatepilt olnud. Üle mitme jutu!

Istun muudkui ja ootan. Kus, seda ei tasu öelda.

Lükkunud siis kõik need elegantisportlased, pilk ratsameestel kõrgele löödud. Rahvas pungitanud silmi, et kust sihuke uhke meeskond, ei tea, kas otse Pariisi hipo-droomilt. Üleni läbi Tartu linna, tänavat mööda üles, kabjaklõbin kaugele kosta — millised ilusad spordimehed!

Või viimati olnuvat hoopis vaprad aasialased kõrbeaui-dest, pisikesed karjusekimlid sammunud all, meestel jalad peaaegu maani. Mägist lam-bakarjade vill lõhnanud sini-taevaste järele. Ratsudel särtsu ja hoogu sees, torke peale kui mesilased pininal jooksmas. Rohelist idamaa hõngu viibinud meeste silmis, pilukil pilgud kaugete mõtete juures. Kapanud Tartust läbi, kohvikust mööda. Inimesed kaenud kui imet, tassid lauale jahtuma jäänud.

Pidanud vaatamist palju olema. Teklid ja tübetseikad segatud ära.

Istun ikka ja ootan.

Räägitakse, et eile olevat terve hulk ratsutajaid läbi Tartu sõitnud. Kõik õige suured luuletajad, viimnegi sal-mike ära loetud, raamatute hulk kui koorem järele. Mõtlit-kud sulepead paistnud rinna-taskuist, uute värsside joob-nustav kunstihõng hõljunud kõrgel just nagu nimbis. Hobudel laperdanud tiivad, va-hetevahel olevat mõni õhkugi tõusnud, ratsanik klammerdu-nud turja. Kannused sorkinud hobude külgi sügaval loomeri-bide vahele. Tulvava luulengu rökatusi kostnud korratu ho-budekarja seast, suurt poee-siat kandunud rahvale kõrvu, kõik täis hurma kui lillilõhn. Inimesed vahtinud tänava ääres, kohvikust klobistanud valgete pegasuste ratsapoete mööda, juuste lehvides kui muusade õilsad saadikud. Poe-teside roosakad seelikud ol-nuval justkui unenägu, kui maailma unelev soov. Selline hulk ulmaseid pegasusi ratsu-tanud läbi Tartu linna, kandu-nud mööda lüüralisel helinal. Ühtepuhku olevat rahvas vah-tinud, kaelad dieli astud, väi-kesed suurte õlgadele upakil. Viimaks läinud rahvas kõik kohvikusse tagasi, hobused ära nähtud, et kohvi jooma.

Istun siin ja ootan. Kus — ei tasu öelda.

IMRE SIIL

KALJU KIVI

PRIIT PÄRN

SEMJON LIVŠIN

VABRIKUNEIU

AJALEHE OLUKIRJELDUS

Zinaida Kulakova, teise tsehi parim karestaja, tuleb tehasesse tund või ka päev enne oma vahetuse algust.

Kindlameelselt undavad konveierid, südilt sähvib keevitus, kõrgahjust ergab hella, kodust soojust. Oma vastupidava keha iga rakuga seda harjumuspäraselt, reipaks tegevat rütmi enesesse ime-des naudib Zina magusat töö-roidumust. Ei jõua õieti pead-ki pöörata, aga temal juba kuunorm täis. Täidaks aasta-normigi, aga juba aetakse lõunale.

Kuni piigad-paarilised sä-distavad metalli kokkuhoiust, lippab Zinaida seflusalusesse lasteada ja külastab raskesti kasvatatavaid maimukesi.

Sellele õrntihkele naisele ei pakuks eales tema õiget va-nust. Nähes kui võluvalt Zina keedab terast ja küpsetab pannkooke, kiindunud tahtma-tult tema neitsilikult saledas-se pihta.

Jah, mitte ilma asjata ei kutsuta Zinat tema armsas valtsimistsehis hellitavalt ületehaselise karestajate kon-kursi võitjaks.

Kuidas siis tuli edu?

«Oh seda suudab igaüks,» vastab Zina häbelikult, mudi-des käigult tunkede pitsäärst.

Zina tõttab. Enne vahetuse lõppu vaja veel mehhanisee-rida kaks protsessi, siis aga, nagu ikka, koorilaul.

Ükskord, samasugusel sil-lerdavsiniisel õhtupoolikul, hakkas Zinaida koos noore fuffuroolija Anatoliga õppima pähe duetti ooperist «Car-men». Kunst lähendab. Nüüd on Zinal ja Anatolil kolm või ka viis poega.

Tollest ajast on möödas pal-ju aastaid, aga lapsed pole Zi-naidat unustanud. Ei-ei, ikka saadavad talle õnnesoovikaar-te koos ratsettepanekute joo-nistega.

Jah, perekond tähendab pal-ju. Ükskõik kui hõivatud Zi-naida ka ei oleks, ikka näpis-tab ta nädalas tunnikese-teise, et näha oma meest.

Ka täna ootab Anatoli teda pääs-las. Mehe käes on kimp värseid gladiiole.

«Selle toote juurutasime hiljuti,» seletab Anatoli eru-tusega. «Eriti tahaksin alla kriipsutada, et meie lilled on ehtsatest tunduvalt üle soo-jusjuhtivuse ja rentaab-luse poolest.»

Rentaablus... Selle järgi, missuguse hingesoojusega Zi-na seda sõna hääldab, mõistad, kui tihedalt on tema hing tehnilise progressiga ühte kas-vanud.

Jätame hüvasti. Zina astub kindlal sammul oma poolauto-maadi juurde. Ta on selline imearmas, kütkestav. Tema põskedel lahvatub puna, kui kiidetakse Zinaida mängu viiulil või ka kahel.

Tahaks talle soovida: «Hoi-a ikka oma kurssi, Zina!»

Kuid me ei hakka teda eksi-tama, teda ootavad paljud hu-vitavad kavatsused. Tsehiist lahkudes kuuleme veel kaua, kuidas Zina hing laulab basi-si, mattes endasse kõrgahjude kõmina.

Ajakirjast «Voprossõ Literaturõ» 1979, nr. 8

tõlkinud TRIVIMI VELLISTE

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA: V. POHLA

TOIMETUSE KOLLEGIUM: J. ALLIK, V. GROSS, K. IIR, J. KAHK, J. KANGILASKI, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, E. REKKOR, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, C. TUULIK, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetust: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441 416, toime-taja asetäitja — 601 921, vastutav sekretär — 601 703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601 905, kirjandusosakond — 442 484, muusikaosakond — 443 311, teatriosakond — 601 246. «Sirp ja Vasa» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuke 96 kop. Üksikunumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Sirp ja vazar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Tallinn, ул. Пикк, 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-08848

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 59 100.

Tell. nr. 3510

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10